

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Český zahraničněpolitický proces
- agenda-setting a aktéři podílející se na tvorbě
a výkonu české zahraniční politiky**

Kristýna Červená

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Český zahraničněpolitický proces – agenda-setting

**a aktéři podílející se na tvorbě a výkonu české
zahraniční politiky**

Kristýna Červená

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, červen 2012

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. za odborné i praktické rady, ochotu a čas, který mi věnovala. Děkuji také PhDr. Petru Zlatohlávkovi za jeho vstřícnost a ochotu, se kterou mi poskytl podklady potřebné pro sepsání bakalářské práce.

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
KBSE	Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie-Československá strana lidová
OSN	Organizace spojených národů
ODS	Občanská demokratická strana
NATO	Severoatlantická aliance
STEM	Středisko empirických výzkumů
USA	Spojené státy americké

Obsah

Úvod	1
Vývoj výzkumu teorie agenda-setting.....	4
Koncepce teorie agenda-setting	8
Mediální agenda (media agenda)	9
Veřejná agenda (public agenda).....	10
Politická agenda (policy agenda)	13
Struktura a proces české zahraniční politiky	18
Formální struktura tvorby české zahraniční politiky (právní normy, které upravují tvorbu české zahraniční politiky)	20
Ústavní a legislativní vymezení pravomocí prezidenta České republiky, Vlády České republiky a Parlamentu České republiky.....	22
Cesta České republiky do Severoatlantické aliance	28
Vláda České republiky v procesu vstupu České republiky do Severoatlantické aliance.....	40
Koaliční vlády Václava Klause	40
Půlroční vláda Josefa Tošovského	44
Vláda Miloše Zemana.....	45
Prezident České republiky v procesu vstupu České republiky do Severoatlantické aliance	47
Agenda-setting z hlediska procesu vstupu České republiky do Severoatlantické aliance.....	51
Závěr.....	54
Seznam literatury	57
Resume	61

Úvod

Události roku 1989 a počátku let devadesátých spojené s pádem komunistického režimu v Československu a následně s rozpadem Sovětského svazu s sebou přinesly celou řadu změn. Tyto změny se promítly, jak v československém politickém procesu, a po rozpadu Československé federativní republiky roku 1992, v českém procesu, tak i do života české veřejnosti a médií. Výrazné změny zaznamenalo i mezinárodní prostředí.

V českém politickém procesu se projevíly mimo jiné postupnou výměnou politických elit. Tato výměna zasáhla také zahraničněpolitický proces. Nové elity nebyly „svázané“ stranickou loajalitou. Jejich hodnotová orientace byla odlišná, kladly důraz na demokratizaci společnosti, pracovní etiku a občanská práva. V návaznosti na novou podobu mezinárodního prostředí po rozpadu Sovětského svazu, hledali také možnosti navázání spolupráce a integrace do euroatlantického prostoru.

V zahraniční politice si Česká republika vytkla dva hlavní cíle. Prvním cílem bylo navázání spolupráce a budování dobrých vztahů se zeměmi středoevropského regionu – zejména se Slovenskem, Maďarskem a Polskem. Cílem druhým byla již zmíněná integrace do euroatlantického prostoru – snaha o dosažení členství v Evropské unii a snaha o vstup České republiky do bezpečnostních struktur Severoatlantické aliance (NATO). Vstup do NATO byl pro českou politickou reprezentaci i většinu veřejnosti atraktivní nejen díky bezpečnostním zárukám, ale také z důvodu jasného postavení České republiky v mezinárodním prostředí.

Význam vstupu do NATO byl patrný i z hlediska pozornosti, kterou na sebe poutal. Do přístupového procesu byla zapojena politická reprezentace, média, jež plnila svou informační funkci, a veřejnost, které se členství v NATO bezprostředně dotýkalo. Vzájemná interakce mezi politickou reprezentací, veřejností a médii v procesu vstupu České republiky do NATO bude obsahem předkládané bakalářské práce, jejíž zadání je Český zahraničněpolitický proces – agenda-setting a aktéři podílející se na tvorbě a výkonu české zahraniční politiky.

Z metodologického hlediska je moje práce jednopřípadovou studií zabývající se agendou-setting v procesu vstupu České republiky do NATO. Cílem předkládané práce je odpovědět na otázku, který ze tří segmentů agendy-setting (politická agenda, veřejná agenda a mediální agenda) nastolil agendu vstupu České republiky do NATO a který ze jmenovaných segmentů měl na vstup České republiky do NATO největší vliv.

V předkládané práci budu čerpat jak z knižních, tak i internetových zdrojů. Vzhledem k zaměření tématu bude podstatná část zdrojů v českém jazyce, vybrané články týkající se zejména agendy-setting v anglickém jazyce. Práce je rozdělena do dvou částí, přičemž první část je částí teoretickou.

Ve druhé kapitole se zabývám vývojem výzkumů teorie agenda-setting. Nejprve zmiňuji, kdo byl tvůrcem samotného termínu, a pak postupuji chronologicky od myšlenkových předchůdců teorie agenda-setting až ke vzniku teoretické koncepce tohoto procesu.

Následující kapitola je popisem koncepce agendy-setting. V kapitole jsou vymezené tři hlavní segmenty teorie agenda-setting – mediální, veřejná a politická agenda. Tyto segmenty jsou ve vzájemné interakci. Blíže je přibližují následující tři podkapitoly. Teoretické poznatky z těchto kapitol se v druhé části práce pokusím převést do prostředí českých reálií. Vzhledem k rozsahu práce a tématu jsem kladla důraz na analýzu politické agendy, zejména na vývojové fáze této agendy.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na strukturu a proces českého zahraničněpolitického procesu a je dále rozvedena podkapitolami, které se zaměřují na strukturu formální, která je upravena ústavně-legislativními normami a na ústavní a legislativní pravomoci, kterými v oblasti zahraniční politiky disponuje prezident České republiky, Vláda České republiky a Parlament České republiky. Tuto kapitolu považuji za předěl mezi první, teoretickou a druhou částí práce.

Pátá kapitola *Cesta České republiky do Severoatlantické aliance* otevírá druhou část práce. Kapitola mapuje vývoj událostí významných pro vstup České republiky do NATO a to od prvních kontaktů, přes dílčí úspěch získání členství

v programu Partnerství pro mír, až po konečné vstoupení do řad Severoatlantické aliance.

Prostor další kapitoly vyplňuje role Vlády České republiky v procesu vstupu České republiky do NATO, v podkapitolách jsou analyzována jednotlivá vládní období od vzniku České republiky do roku 1999, kdy se Česká republika stala členem NATO. Tato kapitola předkládá jak úspěchy, tak i neúspěchy či spíše překážky vlád Václava Klause, Josefa Tošovského a Miloše Zemana.

Kapitola, která následuje, se zabývá rolí tehdejšího prezidenta České republiky Václava Havla v procesu vstupu České republiky do NATO. Zdrojem pro tuto kapitolu mi byly jeho rozhovory a projevy z České republiky i zahraničí, které se týkaly vstupu do NATO.

Osmá kapitola se snaží aplikovat teoretické poznatky jednotlivých složek agendy-setting na české realie spojené se vstupem České republiky do NATO. Z podstatné části se zaměřuje na politickou agendu, zabývá se však i okrajově agendou mediální a veřejnou.

Závěrečná kapitola nabídne shrnutí výsledků celé práce. Z odpoví, který ze tří segmentů agendy-setting nastolil agendu vstupu České republiky do NATO a který ze tří segmentů měl na vstup České republiky do NATO největší vliv.

Vývoj výzkumu teorie agenda-setting

Pro vznik termínu agenda-setting a jeho empirické ověření byl klíčový předvolební výzkum Maxwella McCombse a Dona Shawa v Chapel Hill v Severní Karolíně z roku 1968. Po zveřejnění *Chapel Hill Study* začali tento termín využívat i další vědci, kteří se věnovali vlivu masové komunikace na veřejné mínění (McCombs 2009: 18-19). Základ teorie agenda-setting vychází z hledání vztahu mezi mediálními produkty a veřejným míněním o aktuálních tématech. V této souvislosti je možné zaznamenat autory, kteří se této problematice věnovali již dříve (Nečas 2008: 15).

Prvním z těchto autorů byl pravděpodobně americký sociolog Robert Ezra Park. S mediální teorií je spojován díky své knize *The Immigrant Press and Its Control* z roku 1922. Ve své knize rozlišuje události, které se stanou veřejnými tématy a události které zůstanou za hranicí mediální pozornosti. Zabývá se tedy jevem, který je později označen termínem *gatekeeping* (Nečas 2008:15).

Ke stejné problematice směřuje ve 20. letech 20. století i pozornost Waltera Lippmana, patrně nejvýznamnějšího předchůdce zkoumání fenoménu agenda-setting. Ve své knize *Public Opinion* z roku 1922 zkoumá proměny informací během jejich mediálního zpracování (Leichtová 2009: 116). Vztah mezi médii a veřejností popisuje celá úvodní kapitola nazvaná *The World Outside and the Pictures in Our Heads*. V této kapitole přichází Walter Lippman s myšlenkou vnějšího světa, který vnímáme prostřednictvím „obrazů v našich hlavách“. Ty jsou formovány především každodenními zkušenostmi a médii, která nám mohou předat i informace o světě vzdáleném. Tyto obrazy nazývá Lippman stereotypy (McCombs 2009: 28). Lippman považuje média za významný zdroj informací o světě. Poukazuje na to, že média výběrem událostí a způsobem jejich zpracování ovlivňují naše vnímání světa. Reakce veřejného mínění tedy není reakcí na skutečný stav věcí, ale reakcí na pseudoprostředí vytvořeném médii. Obrazy světa, jež nám nabízejí média, následně utvářejí obrazy v našich hlavách (McCombs 2009: 28):

„Předpokládejme, že to, co každý člověk činí, není založeno na přímé určité znalosti, ale na obrazu, který si vytvořil nebo který mu byl předán. Jestliže mu atlas říká, že svět je plochý, ze strachu z pádu nepopluje v blízkosti toho, čemu věří, že je okraj naší planety.“ (Lippman 1923: 19).¹

Walter Lippman je označován za nejvýznačnějšího předchůdce zkoumání teorie agenda-setting. Zabýval se podrobně spojením médií a veřejného mínění, které je u Roberta Ezry Parka pouze okrajové. Přestože termín agenda-setting výslovně nepoužívá, shrnuje podstatu jeho myšlenky (Nečas 2008: 15). Po vydání knihy Waltera Lippmana *Public Opinion* zbývalo do prvních vědeckých výzkumů zkoumajících vliv médií na veřejné mínění ještě více než deset let. Celých padesát let pak trvalo, než byl publikován první výzkum, který se výhradně zabýval rolí masové komunikace během procesu agenda-setting (McCombs 2009: 28).

Od dvacátých let minulého století se objevuje *teorie podkožní injekce (hypodermic needle)*, se kterou přichází Frankfurtská škola. Teorie podkožní injekce² tvrdí, že se informace, zpráva, dostane příjemci pod kůži jako injekční jehla. Příjemce ji pak přijímá bez výhrad a jeho reakce jsou předvídatelné (McCombs 2009: 31).

S myšlenkou, která tvrdí, že společnost není schopná uvažovat kriticky nad zprávami, které se jí dostávají, se ale nespokojil Paul Lazarsfeld a jeho spolupracovníci z řad Komlumbijské univerzity (Jeřábek 2003: 3). V roce 1940 tak vytvořili první systematickou analýzu účinků médií na veřejné mínění, kterou lze označit za empirický výzkum založený na pravidlech vědeckého zkoumání. Tato analýza dostala název *The People's Choice*. V roce 1940 se ve Spojených státech amerických konaly prezidentské volby. Sociolog Paul Lazarsfeld spolu se svými kolegy z Kolumbijské univerzity a tazatelem Elmem Roperem začal realizovat rozhovory s voliči z Erie County v Ohio. Avšak navzdory očekávání veřejnosti i odborníků bylo prokázáno pouze malé množství důkazů o vlivu médií na postoje a názory společnosti (McCombs 2009: 28-31).

¹ If his atlas tells him that the world is flat he will not sail near what he believes to be the edge of our planet for fear of falling off (Lippman 1923: 19).

² Užívá se také název „ kouzelná střela“ (McCombs 2009: 31).

Paul Lazarsfeld a jeho spolupracovníci ve výzkumu *The People's Choice* vymezili pojem názorový vůdce (*opinion leader*). Pojem názorový vůdce podle nich označuje osoby, které ovlivňují utváření názorů a postojů lidí kolem sebe. Názoroví vůdci se zajímají o informace, stanoviska a výroky prezentované masovými médii. Získané poznatky předávají dalším lidem. Lazarsfeld v této souvislosti představil tezi o dvoustupňovém toku komunikace (*two step flow*). Domníval se, že informace z médií nejprve proudí k názorovým vůdcům, a až poté, co je názoroví vůdci přijmou, se informace dostanou i k běžným členům populace (Jeřábek 2003: 3).

Mezi další myšlenkové předchůdce teorie agenda-setting jistě patří Bernard Cohen. V publikaci *The Press and Foreign Policy* z roku 1963 se soustředí na roli médií v procesu formování americké zahraniční politiky. Svou knihu *The Press and Foreign Policy* rozdělil do tří tematických částí, ve kterých zohlednil nastavení tisku ve vztahu k zahraniční politice. V první části se tisk ujal role pozorovatele. Ve druhé byl tisk účastníkem a ve třetí části knihy působil tisk jako katalyzátor. Podle Bernarda Cohena je účinek médií spíše kognitivního charakteru než charakteru přesvědčovacího (Nečas 2008: 16), média jsou schopna vymezit oblasti a témata, o kterých společnost následně přemýšlí. Nedisponují však schopností přesvědčit společnost o tom, co si má myslet. Klasickým se tak stal jeho výrok z roku 1963, že tisk „[č]asto bez úspěchu říká lidem, co by si měli myslet, ale dokáže neuvěřitelně zdařile svým čtenářům nabídnout, o čem by měli přemýšlet“ (Bernard Cohen cit. dle Nečas 2009: 16).

Tento výrok a další podobné myšlenky potvrdila o pět let později výše zmiňovaná *Chapel Hill Study*. Studie z Chapel Hill sehrála klíčovou roli při vzniku teoretické koncepce agenda-setting. Během předvolební kampaně ve Spojených státech amerických v roce 1968 se Don Shaw a Maxwell McCombs rozhodli uskutečnit výzkum na vzorku náhodně vybraných nerozhodnutých voličů. Ti byli autory vybráni s předpokladem, že právě oni budou nejvíce otevření vlivu médií. Ústřední hypotéza výzkumu zněla následovně: „*Masová média nastolují agendu témat politické kampaně, protože ovlivňují, jak voliči vnímají významnost prezentovaných témat*“ (McCombs 2009: 29).

Nerozhodnutí voliči měli určit pět témat, které chápou jako stěžejní, bez ohledu na to, co o nich tvrdí jednotliví kandidáti. Měli také určit dvě nebo tři hlavní oblasti, kterými by se dle jejich názoru měla zabývat vláda. Tato témata byla posléze seřazena podle toho, jaké procento voličů je uvedlo. Vznikl tak popis veřejné agendy.

Dále bylo zjištěno devět hlavních zpravodajských zdrojů těchto voličů a následně provedena obsahová analýza.³ Mezi těmito devíti zdroji mělo své místo pět místních a národních novin, dvě televizní sítě a dva magazíny. Mediální témata byla seřazena podle počtu příspěvků jim věnovaných v časovém rozmezí jednoho týdne.

Mediální a veřejné agendě během prezidentské předvolební kampaně ve Spojených státech v roce 1968 dominovalo pět témat: právo a pořádek, zahraniční politika, veřejná sociální péče, ekonomika a občanská práva. Pořadí těchto témat mezi voliči z Chapel Hill a pořadí založené na jejich umístění v médiích se spolu téměř bezvýhradně shodovalo. Současně se také shodovala míra důležitosti, kterou tématům voliči přisoudili a významnost umístění těchto témat v médiích, kde byla prezentována (McCombs 2009: 27 – 38).

Hlavním závěrem studie z Chapel Hill je podle autorů skutečnost, že voliči mají sklon přijímat mediální definici toho, co je důležité, čímž podstatným způsobem podporují tezi o schopnosti masových médií nastolovat agendu. Díky Chapel Hill Study byla také poprvé formulována hypotéza agenda-setting, došlo k prvnímu empiricky ověřenému potvrzení vztahů mezi mediálním obsahem, jeho podobou a veřejným míněním. V neposlední řadě měl výzkum zásadní vliv na nastavení paradigmatu pro budoucí studie, které by se zabývaly podobnou problematikou (Nečas 2008: 17).

Čtyři roky poté se autoři rozhodli uskutečnit další výzkum – *Charlotte Study*. Stěžejním cílem tohoto výzkumu bylo odhalení vztahu mezi mediálním pokrytím politických témat a reflexí těchto témat ze strany veřejnosti. Výzkum byl umístěn do města Charlotte, které díky dostatečné početnosti populace

³ Kombinace veřejného mínění a obsahové analýzy byla při posuzování účinku konkrétních mediálních obsahů a jejich použití, za účelem stanovení míry jejich vlivu na masovou komunikaci, spíše vzácná (McCombs 2009: 31).

a zvládnutelného množství médií, naplnilo požadavky autorů v oblasti generalizace závěrů ze vzorku celé populace. V samotném výzkumu zaměřili svou pozornost na pět oblastí: na prohloubení konceptu nastolování agendy, na informační zdroje jednotlivce, na časové uspořádání v procesu agenda-setting, na osobní charakteristiky voličů a na politiku a koncept agenda-setting.

Maxwell McCombs a Don Shaw v Charlotte Study zohledňují časové hledisko a zdůrazňují psychologické aspekty v procesu agenda-setting. Autoři také specifikují a rozšiřují zkoumanou oblast. Spolu s Chapel Hill Study lze tak Charlotte Study označit za jeden ze základních kamenů teorie agenda-setting (Nečas 2008: 17-21).

Koncepce teorie agenda-setting

Teorie agenda-setting se věnuje popisu interakce tří složek společnosti, které jsou zastoupeny médii, veřejností a politickou reprezentací. Jak již bylo uvedeno výše, pokusy o vysvětlení a ověření vzájemného vztahu zmíněných složek společnosti můžeme zaznamenat již v dobách raného komunikačního výzkumu (Nečas 2008: 16),⁴ samotný termín *agenda-setting* jako označení celého teoretického konceptu se však objevil až v roce 1968 v předvolebním výzkumu Chapel Hill Study Dona Shawa a Maxwella McCombse (McCombs 2009: 20).

Za vznikem teorie agenda-setting stála snaha popsat a vysvětlit vliv masové komunikace na veřejné mínění o aktuálních tématech (McCombs 2009: 20), která se s vývojem teoretického konceptu promítla i do dalších oblastí.

⁴ Přestože byl termín agenda-setting poprvé použit v roce 1968. Historické důkazy o tomto jevu, je možné nalézt již dříve. V americkém tisku došlo čtyřicet let před Prohlášením nezávislosti k zásadní proměně důrazu, který byl kladen na geografii a významnost místních názvů. V letech 1735-1744 souvisela přibližně třetina místních názvů s označením míst v širším angloamerickém kontextu, kam patřila jak Velká Británie, tak Severní Amerika. V desetiletí, které přímo předcházelo Prohlášení nezávislosti, třetina místních názvů souvisela pouze se Severní Amerikou. V průběhu posledních dvou let před Prohlášením nezávislosti pak souvisela se Severní Amerikou celá polovina místních názvů (McCombs 2009: 65).

Tyto oblasti jsou obsaženy v definici agenda-setting Jamese Dearinga a Evertta Rogerse, kteří agendu-setting vnímají jako „[p]roces neustálého soupeření mezi tématy a jejich zástupci o získání pozornosti médií, veřejnosti a politických elit“ (Dearing, Rogers 1996: 1-2).

V jejich definici jsou zaneseny tři hlavní složky procesu agenda-setting, které jsou ve vzájemné interakci. James Dearing a Evert Rogers rozděluje proces agenda-setting na tři hlavní segmenty. Tyto tři hlavní segmenty jsou tvořeny mediální agendou (*media agenda-setting*), veřejnou agendou (*public agenda-setting*) a politickou agendou (*policy agenda-setting*), každý z těchto segmentů disponuje samostatnou výzkumnou tradicí. Agenda je dle autorů chápána jako prioritní sada problémů (Dearing, Rogers 1996: 5-6). Tři následující podkapitoly se budou jednotlivým segmentům agendy věnovat podrobněji. Vzhledem k zaměření tématu a rozsahu práce bude největší pozornost věnována politické agendě (*policy agenda-setting*).

Mediální agenda (media agenda)

Pro mediální agendu je stěžejní významnost tématu v rámci masmediálního programu (Tabery 2008: 28) a nejčastěji je tvořena tématy uspořádanými podle času a prostoru, který jí média poskytnou (Kalvas 2008: 67).

Z hlediska mediální agendy je tedy důležitým termínem míra významnosti tématu (*salience*), která mu je přisuzována médii prostřednictvím počtu příspěvků k danému tématu (Trampota 2008: 40). Čím více příspěvků prezentuje vybrané médium v atraktivních vysílacích časech nebo čím více prostoru na předních stranách vybraných médií je mu věnováno, tím více pozornosti veřejnosti získává. Veřejnost mu pak také přisuzuje větší význam, což se následně promítá do veřejné agendy (*public agenda*) i agendy politické (*policy agenda*).

Maxwell McCombs vysvětluje formování mediální agendy a jejích vztahů s ostatními segmenty agendy-setting prostřednictvím *metaforu cibule*. V nitru oné cibule se nachází mediální agenda. Různorodé vlivy, které se podílejí na jejím utváření, jsou představeny jako soustředné vrstvy cibule. Přičemž vlivy vnějších vrstev mohou být pozměněny vlivem vrstev blíže u středu.

Povrch cibule tvoří klíčové vnější zdroje zpráv - prohlášení politických elit, aktivity v oboru public relations a cíle zadavatelů volebních kampaní. Hluboko uvnitř cibule se setkáme se vzájemným vlivem mezi různými masovými médii. Jevem, který je podstatou intermediální agendy. V souvislosti s intermediální agendou nám autor předkládá jako příklad situaci, kdy zpravodajské organizace s vysokým statusem, konkrétně New York Times a Associated Press, nastolují agendu ostatních zpravodajských organizací.⁵ Nejbližší středu cibule leží žurnalistické tradice a normy, které určují základní pravidla konečného formování agendy a filtrují ostatní proudy vlivu (McCombs 2009: 147-149).

Tak jako na sebe v popsané metafoře působí různé vrstvy cibule, tak na sebe působí a vzájemně se ovlivňují i tři hlavní segmenty agenda-setting - mediální agenda, veřejná agenda a politická agenda, které jsou uvedeny výše. Mediální agenda (*media agenda*) disponuje potenciálem utvářet a ovlivňovat agendu veřejnou (*public agenda*),⁶ která pak prostřednictvím svých podnětů ovlivňuje a spoluutváří agendu politickou (*policy agenda*). Všechny tři segmenty agenda-setting jsou tak vzájemně pevně provázány.

Veřejná agenda (public agenda)

Veřejná agenda (*public agenda*) je termín, který označuje „*souhrnnou reflexi všech relevantních témat ze strany veřejnosti v daném čase*“ (Červenka 2008: 49). Z velké části se prolíná s veřejným míněním, které je ve veřejné agendě zahrnuto a představuje prvek, jež se významným způsobem podílí na její podobě a dalším formování (Červenka 2008: 49).

⁵ V českém mediálním prostředí můžeme za významnou zpravodajskou organizaci, která má schopnost nastolovat agendu ostatních médií, považovat například Českou tiskovou kancelář, která vznikla v roce 1918 a až do 90. let 20. století byla státní agenturou

Česká tisková kancelář. Historie (www.ctk.cz/o_ctk/historie/, 12. 7. 2012).

⁶ Na počátku devadesátých let vedlo intenzivní zpravodajství o zločinnosti k překvapivě vysokému zvýšení obav veřejnosti. Zločinnost vnímali jako nejdůležitější problém, kterému čelí celá země. V dané době však zločinnost v Texasu dlouhodobě klesala. Obavy ze zločinnosti byly spojeny s prostorem, který jim věnovala média (McCombs 2009: 140).

Veřejná agenda (*public agenda*) zprostředkovává podněty politickému procesu. Témata, která ji tvoří, bývají označována jako veřejný problém (*issue*).⁷ Aktéři politického procesu mohou prostřednictvím těchto podnětů získat představu o významu daného veřejného problému (*issue*) u veřejnosti. Mohou také snáze odhadnout vývoj přijetí či odmítnutí konkrétních „produktů“ politické agendy (*policy agenda-setting*) dotazovanou veřejností a dle toho následně zvolit strategii a nástroje potřebné k dosažení vytyčeného cíle.

Veřejné problémy (*issues*) jsou zejména v anglosaském prostředí nejčastěji zjišťovány pomocí tzv. MIP otázky⁸, kdy oslovení zástupci z řad veřejnosti odpovídají na otázku: „*Jaký je podle Vás nejzávažnější problém, kterému v současnosti naše země čelí?*“.⁹ MIP otázka je příkladem nejčastěji pokládané otevřené otázky, kdy tazatelé nechávají respondenty volně jmenovat podstatné problémy a témata. V České republice je tato otázka prezentována například výzkumy Eurobarometru.¹⁰ Otázku MIP ve svých studiích také využívali Maxwell McCombs a Don Shaw.

Hlavní přínos otevřené otázky ve výzkumech veřejné agendy spočívá ve vlastní iniciativě dotazovaného uvažovat o prioritách společnosti. Během provádění výzkumů, bývají otevřené otázky často prvotním podnětem k zacílení

⁷ Anglický jazyk rozlišuje pojem *issue* a *problem*. V kontextu, který se bude zabývat agendou-setting, přeložím pojem *issue* jako problém hodný veřejného zájmu -veřejný problém.

⁸ Tzv. MIP otázka je zkratkou výrazu „most important problem“. Otázka: „*What do you think is the most important problem facing this country today?*“, je užívána ve výzkumech veřejného mínění od třicátých let minulého století. Gallupův ústav ve Spojených státech amerických ji ve svých výzkumech pokládá od roku 1935. Frekvenci jejího užívání se pro ni vžilo právě označení MIP otázka (Škodová 2003).

⁹ Škodová, Markéta (2003). *Socioweb. Co na to veřejnost. 2003*

(www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=217&lst=108, 18. 2. 2012).

¹⁰ Pomocí průzkumů Eurobarometr sleduje Evropská komise od roku 1973 veřejné mínění v členských státech. Průzkumy a studie Eurobarometru se zaměřují na významná témata související s evropským občanstvím. Jedná se například o problematiku rozšiřování, sociální situaci, obranu atd.

Evropská komise. Průzkumy veřejného mínění

(www.ec.europa.eu/ceskarepublika/information/opinion/index_cs.htm, 16. 2. 2012)

tazatelovy pozornosti na problém, který dříve nefiguroval ve veřejné agendě, ale veřejnost ho v daném období považuje za důležitý (Červenka 2008: 52-53).

Vedle otázky otevřené mohou být veřejné problémy (*issues*) zjišťovány i prostřednictvím uzavřeného dotazu. Uzavřený dotaz neposkytuje respondentovi možnost samostatně zvolit témata a problémy, které považuje za důležité. Témata a problémy mu jsou předkládány bez ohledu na to, zda je vnímá jako důležité či nikoliv. Jeho úkolem je pak předložená témata a problémy ohodnotit, a to například způsobem, kdy je seřadí podle významnosti, kterou jim dotyčný respondent přikládá (Červenka 2008: 53), nebo je ohodnotí mírou souhlasu či nesouhlasu s daným veřejným problémem (*issue*). Druhý zmiňovaný příklad uzavřeného dotazu byl nejčastějším nástrojem zjišťování názoru veřejnosti na vstoupení České republiky do Severoatlantické aliance.¹¹

Na počátku kapitoly již bylo uvedeno, že veřejná agenda je z velké části provázána s veřejným míněním. Je tvořena tématy uspořádanými podle zájmu členů veřejnosti, kteří tato témata považují za důležitá.

Prostřednictvím výzkumů veřejného mínění, je možné zjistit, co dotazovaný vzorek společnosti vnímá jako důležitý veřejný problém (*issue*). Z těchto veřejných problémů (*issues*) pak čerpá i agenda mediální (*media agenda*) a politická (*policy agenda*). Stejně jako v případě mediální agendy (*media agenda*) lze tedy i u veřejné agendy (*public agenda*) vysledovat vzájemnou provázanost s další dvojicí segmentů agenda-setting.

Akteři politického procesu se zabývají těmi podněty a veřejnými problémy (*issues*), které považují za nejpodstatnější a prostřednictvím svých dalších činů zároveň určují podobu těchto podnětů v budoucnosti (Leichtová 2009: 117).

¹¹ Ministerstvo zahraničních věcí České republiky pověřilo výzkumem veřejného mínění v souvislosti se vstupem České republiky do NATO Středisko empirických výzkumů (STEM). STEM ve formě uzavřených dotazů využíval velmi často výběru dotazovaných ze vzorku odpovědí - určitě souhlasím/spíše souhlasím/souhlasím, a naopak – určitě nesouhlasím/spíše nesouhlasím/nesouhlasím

Haberlová, Věra. *STEM – Středisko empirických výzkumů*. Které výzkumy jsou reprezentativní (www.stem.cz/pages/faq.php#faq1, 12.7. 2012).

Politická agenda (policy agenda)

V 70. letech 20. století začali politologové věnovat svou pozornost většímu množství nezávislých proměnných, které měly potenciál ovlivňovat a spoluutvářet politickou agendu, mezi nejvýraznější z těchto proměnných se posléze zařadily veřejnost a média (Rogers, Dearing, Bregman 1993:76).

Politická agenda je tvořena problémy (*issues*)¹² a tématy, kterými se zabývá politický aparát. Tyto problémy mohou být generovány uvnitř samotného politického aparátu, což byl mj. případ přístupového procesu České republiky do Severoatlantické aliance, případně mohou pocházet z vnějšího prostředí, a jsou tedy dotvářeny vnějšími okolnostmi, veřejností a médii (Kalvas 2008: 68).

John W. Kingdon přichází v 80. letech s myšlenkou, že v prostředí politického procesu nejprve vykrystalizují zájmové skupiny, které k určitému problému zaujmou jasný postoj. Tento postoj se v průběhu času snaží prosazovat až do té doby, než se zmíněný problém stane problémem veřejným (*issue*) a stane se tak součástí politické agendy (Kingdon 184: 215 cit. dle Kalvas 2010: 68).

V souvislosti se základní definicí veřejného problému však nepadají mezi badateli shoda. To potvrzuje v knize *Agenda-setting: teoretické přístupy* i František Kalvas. Podle něj není možné objektivně určit jasná kritéria, která by veřejné problémy (*issues*) zařadila do konkrétní agendy. Zmíněná kritéria tak pracují v souladu s potřebami konkrétních typů studií a se specifickými potřebami badatelů (Kalvas 2010: 67).

S ohledem na návaznost teoretické části této práce na část praktickou, budou dále přiblíženy vývojové fáze práce s veřejným problémem (*issue*) z pohledu Anthonyho Downse a vývojové fáze nastolení konkrétní politické agendy, prostřednictvím politického problému (*political issue*), v politickém

¹² Anglický jazyk vnímá termíny *problem* a *issue* odlišně. Termín *issue* lze přeložit také jako veřejný problém, v kontextu této práce je jeho užívání přesnější (Kalvas 2010: 65).

procesu z pohledu Petra Fialy a Klause Schuberta.¹³ Vybrané teoretické poznatky budou následně v praktické části práce převedeny do prostředí českých reálií.

Anthony Downs určuje pět fází: pre-problémovou fází (*the pre-problem stage*), alarmující objevení (*alarmed discovery*), pochopení ceny řešení (*realizing the cost of significant progress*), pokles veřejného zájmu (*gradual decline of intense public interest*) a post-problémovou fází (*post-problem stage*), z nichž je pro politickou agendu nejvýznamnější fáze druhá a třetí (Downs 2001:28)¹⁴.

Druhou fází, která je klíčová pro politickou agendu (*policy agenda*), je alarmující objevení (*alarmed discovery and euphoric enthusiasm*). V této fázi je veřejnost na problém upozorněna, problém je definován a stává se z něj problém veřejný. Druhá fáze se vyznačuje maximální pozorností veřejnosti (Down 1991: 28).

Třetí fází uvádí Downs jako pochopení ceny řešení (*realizing the cost of significant progress*). V této fázi je veřejnost schopná uvědomit si náklady spojené s řešením veřejného problému (*issue*), uvědomuje si také jeho náročnost a překážky, které brání jeho řešení. Utváří se nové zájmové skupiny. Tyto skupiny hledají alternativní řešení problému (*issue*) a prosazují ho. Druhá fáze spolu s třetí fází přispívá k vytyčení jasného postoje z řad veřejnosti a přitahuje pozornost politické reprezentace (Downs 2001: 29).¹⁵

Petr Fiala a Klaus Schubert vymezují termín politický problém (*political issue*). Jako politické problémy (*political issues*) vnímají problémy, které jsou kontroverzní a jsou schopny upoutat pozornost široké veřejnosti (Fiala, Schubert 2000: 35).

¹³ Anthony Downs se zaměřuje také na zájem veřejného mínění, naproti tomu Petr Fiala a Klaus Schubert se téměř výhradně zabývají vývojovými fázemi politického problému (*political issue*) v politickém procesu.

¹⁴ Downs, Anthony (2001). Up and Down with Ecology – the „issue-attention cycle“

(www.unc.edu/~fbaum/teaching/POLI891_Sp10/articles/Downs_Public_Interest_1972.pdf, 7. 7. 2012).

¹⁵ Tamtéž.

Politické problémy (*political issues*) a témata je možné považovat za základní „stavební“ prvek politické agendy, ale i nedílnou součást agendy zahraničněpolitické (Kořan 2007: 16).

Zahraněpolitická agenda k sobě váže určitá specifika, viz níže v kapitole, kterým je vhodné věnovat pozornost, avšak vývojové fáze této agendy se v podstatě neliší od teoretického vymezení vývojových fází politické agendy (*policy agenda*) vymezenými Petrem Fialou a Klausem Schubertem.

Podle těchto autorů je první fází politického procesu *iniciace*, kdy dochází ke zjištění, že existuje určitý socio-ekonomický problém a je nutné se tímto problémem začít zabývat. V rámci definování daného politického problému (*political issue*) jsou stanoveny cíle a priority příslušných politických instancí, tvoří se příslušné kontakty a uskutečňují se první jednání mezi zástupci politicko-administrativního systému a příslušnými socio-ekonomickými zájmovými skupinami. Snahou zúčastněných je zajistit jednání o daném problému, jinými slovy snahou zúčastněných je, aby se problém dostal tzv. „na stůl“ (Fiala, Schubert 2000: 35-36).

Při *iniciaci* zahraničněpolitické agendy hraje v tuto roli významnou úlohu atraktivnost politického problému (*political issue*) či tématu. Atraktivní témata a problémy jsou schopna upoutat pozornost většího množství aktérů než témata a problémy, které lze označit jako „druhořadé“. Těchto problémů a témat se obvykle ujímá příslušné ministerstvo, například Ministerstvo zahraničních věcí ČR (Kořan 2007:16). Naopak atraktivní politické problémy (*political issues*) a témata jsou schopna přiblížit se svým charakterem k základní ideologicko-politické agendě. Ta přitahuje pozornost širšího a méně specifického okruhu aktérů. Právě takovou pozorností disponovala například problematika vstupu České republiky do Severoatlantické aliance či vstupu České republiky do Evropské Unie (Kořan 2007: 16-17).¹⁶

Po iniciační fázi následuje druhá fáze - *estimace*. V estimační fázi dochází k analýze problémové situace, která vyplývá z iniciační fáze. Jedná se o navržení alternativních možností řešení problému a konkrétních návrhů projednávání.

¹⁶ Vstup České republiky do Severoatlantické aliance a Evropské Unie byl jádrem střetu mezi autonomisty a internacionalisty (Kořan 2007: 17).

Hlavní význam *estimace* tedy spočívá v jasném strukturování problému a určení konkrétních cílů. Jasné strukturování problému a určení konkrétních cílů je stěžejní pro vyřešení problému. Pokud tedy v této fázi dojde k dezinterpretaci problému, jeho konečného vyřešení nemusí být dosaženo. Součástí estimační fáze je i schopnost odhadnout náklady a schopnost zvolení správné strategie k řešení příslušného problému (Fiala, Schubert 2000: 80- 82).

Třetí vývojovou fází nastolení agendy v politickém procesu je *selekce*. V této fázi je přijato konečné řešení problému, který byl dosud diskutován. Přičemž alternativa, o které se diskutuje, se často prosadí už v průběhu vyjednávacích procesů, jako tomu bylo v přístupovacím procesu České republiky do Severoatlantické aliance. Zmíněná jednání probíhají mezi různými aktéry v rámci politicko-administrativního aparátu. V průběhu vyjednávání by mělo být jasné dané, kteří z aktérů ho vedou a kteří další aktéři se ho mohou účastnit. Ze strany zúčastněných aktérů by také obsahem vyjednávání měla být znalost finančního pozadí problému a to s jakým množstvím financí mohou počítat. V problematice přístupového procesu České republiky do NATO se jednalo například i o plné uvědomění si rozsahu kvantifikovatelných kritérií politické, hospodářské a vojenské připravenosti, na základě kterých Severoatlantická aliance své členy vybírala (Šedivý 2001: 120).

Součástí *selekce* je také rozhodnutí o tom, kdo může převést politické rozhodnutí do praxe. V tomto případě je důležité to, zda dané rozhodnutí musí mít formu zákona a je tedy nutné, aby v něm byli zapojeni zákonodárci, parlament. Případně to, zda postačí pouze administrativní rozhodnutí, které nevyžaduje zákonodárny akt, a je tedy možné převést politické rozhodnutí do praxe formou nařízení příslušného ministerstva (Fiala, Schubert 2000: 81).

Čtvrtou fází politického procesu, kterou ve své knize *Moderní analýzy politiky* představuje Petr Fiala a Klaus Schubert, je proces *implementace*. V této fázi jsou politické záměry převedeny na politické činy. Ve fázi *implementace* tak probíhá proces, kdy se přijaté řešení zpřesňuje, konkretizuje a často ještě také dochází k rozhodujícím změnám v obsahu původního politického záměru. Ty jsou způsobeny vnějšími vlivy, které na implementaci působí. Jedná se o vliv dosud

nezúčastněných vnějších aktérů, ministerstev a doposud nezúčastněných zájmových skupin (Fiala, Schubert 2000: 81-82).

V tradici analýzy politického procesu je politická agenda formována uvnitř politické sféry, mediální a veřejná agenda mají v tomto procesu roli dané vstupní proměnné (Kalvas 2008: 68), právě v implementační fázi však mají poměrně důležitou úlohu, protože spolu s vnějšími vlivy, mohou právě tyto dvě agendy přispět k rozhodujícím změnám v obsahu původního politického záměru.

Ocenění a vyhodnocení politických záměrů, které byly následně převedeny na činy, je označováno jako *evaluace*. *Evaluace* je pátou fází politického procesu. Tato fáze může probíhat administrativně, prostřednictvím revizních orgánů úřadu, který daný program inicioval. Může také probíhat vědecky na základě kladení dotazů, které zjišťují například to, zda mohl být program uskutečněn i bez zaměstnání dostatečného personálu či zda finanční výdaje potřebné k realizaci daného programu odpovídají původnímu plánu. Fáze *evaluace* může také probíhat politicky. Politická *evaluace* se zaměřuje na to, zda daný program ovlivnil tu cílovou skupinu, pro kterou byl určen (Fiala, Schubert 2000: 82-84).¹⁷

Poslední zde zmíněnou fází politického procesu je *terminace*. Fáze *terminace* je ukončením konkrétní politiky, k tomu však v reálném politickém prostředí dochází spíše výjimečně – „*Pokud není v zákoně (nebo jinak) výslovně určen okamžik, situace nebo jmenovaná instance, která zajistí ukončení politického opatření – a to se stává velmi zřídka – zůstává toto opatření stále v platnosti bez ohledu na existenci nebo neexistenci původního problému*“ (Fiala, Schubert 2000: 84). V politické realitě je tak možné *terminaci* popsat spíše jako fázi, prostřednictvím které se rozhoduje o dalším průběhu programu, případně jeho opětovné formulaci (Fiala, Schubert 2000: 85).

¹⁷ Středisko empirických výzkumů (STEM) se v souladu s požadavky Ministerstva zahraničních věcí ČR věnovalo výzkumu veřejného mínění o vstupu ČR do NATO i po samotném vstoupení ČR do řad Aliance.

STEM – středisko empirických výzkumů

(<http://www.stem.cz/index.php?url=pages/vyhledavani.php>, 16. 7.2 012).

Struktura a proces české zahraniční politiky

Tvorbu zahraniční politiky je možné rozdělit na dvě roviny – proces a strukturu (Kořan 2007: 20).

Proces tvorby zahraniční politiky je ukotven v ústavněprávním a institucionálně-organizačním rámci, přičemž tvorba samotná koresponduje s povahou vztahů mezi participujícími aktéry, rozložením politických sil mezi zainteresovanými politickými stranami a politickými aktéry a také s individuálním sebezpojetím a zahraničněpolitickou ideologií zúčastněných aktérů (Kořan 2007: 13).

Pro následující kapitoly této práce je problematika rozložení sil mezi politickými stranami, politickými aktéry a také zahraničněpolitická ideologie zúčastněných aktérů poměrně důležitá. V období, kdy se začínaly formovat zájmové skupiny, které podporovaly rozpuštění Varšavské smlouvy a následně vstup České republiky do NATO, prošlo Československo politickou emancipací a následnou výměnou politické elity (Weisová 2011: 35). Huntington zařadil Československo mezi země, kde došlo k „*nahrazení panující elity jinou elitou*“ ve vládě byli přítomni reformisté, kteří byli ochotni vyjednávat s opozicí, ale nebyli schopni diktovat změny (Huntington dle Krejčí 1994: 253).

Proces zahraniční politiky tedy reprezentuje dynamickou rozvíjející se agendu stálých, nestálých a formálních i neformálních aktérů (Kořan 2007: 20). Tito aktéři, jejich role a míra zapojení do zahraničněpolitického procesu se mění v závislosti na jejich roli v legislativním a institucionálním systému, na charakteru konkrétní agendy, ideologicko-politickém zaměření aktéra a sociálního učení v rámci domácího i mezinárodního prostředí (Kořan 2007: 20-21).

Proces tvorby zahraniční politiky probíhá v rámci zahraničněpolitické struktury (Kořan 2007: 21), přičemž struktura tvorby zahraniční politiky existuje ve formě formální, relativně stálé struktury, a neformální, dynamické, struktury (Kořan 2007: 21).

Jak bylo zmíněno výše, neformální struktura je dynamická a je utvářena prostřednictvím proměnlivých faktorů. Tyto faktory představují konkrétní vztahy

mezi aktéry a aktuální mocenské a politické prostředí, v neposlední řadě také zastupují obecně sdílenou kulturu jednání a komunikace (Kořan 2007: 18).

Politické prostředí, kultura jednání a komunikace prošly po roce 1989 v Československu změnou. Stávající elity byly nahrazeny, elitami novými, přičemž v zahraničněpolitické oblasti disponovala znalostmi a kompetencemi pouze část nových politických elit. Nové elity byly tvořeny lidmi, kteří se o zahraniční problematiku zajímali, případně udržovali v rámci disidentu úzký kontakt se zahraničím. Řada těchto lidí se dříve věnovala zaměstnáním, která s výkonem zahraniční politiky nesouvisela (Waisová 2011: 37-38).¹⁸

Dynamika neformální struktury je patrná v případě vazeb mezi jednotlivými aktéry, které nejsou legislativně upraveny. V tomto případě jsou zmíněné vazby založené na vlastnostech jednotlivých aktérů, prostředí, ve kterém se pohybují, a institucionálním zázemí, z něhož vycházejí a získávají zkušenosti (Kořan 2007: 19). Výše zmíněná výměna politických elit zasáhla i dynamiku neformální struktury. Pro členy nové politické elity byla společným znakem orientace na západní kulturu a to zejména ve smyslu respektu k etice práce, osobní svobodě a také k občanským právům. Právě tyto oblasti a transformační spolupráce spadaly po roce 1989 do kompetencí nové elity. Bývalým režimním profesionálům pak byly ponechány oblasti víceméně technické (Waisová 2011: 39-41).

Do problematiky neformální struktury tvorby zahraniční politiky spadá například i skutečnost, zda je vláda, která má zodpovědnost za tvorbu zahraniční politiky, většinová, menšinová či koaliční (Kořan 2007: 19-20).¹⁹

¹⁸ Jednalo se například o Alexandra Vondru, Jiřího Schneidera, Martina Palouše, Cyrila Svobodu, Michaela Žantovského, Luboše Dobrovského či Jiřího Dienstbiera (Waisová 2011: 38).

¹⁹ V praxi si je výše zmíněnou poznámku možné představit během menšinové jednobarevné vlády Miloše Zemana, která probíhala v letech 1998-2002. Tato vláda musela jednotlivá zahraničně-politická témata projednávat s opozicí. Zahraniční politika tak byla podrobena neustálé diskuzi mezi opozicí a vládní stranou. Opačná situace ale nastala v letech 2002 -2006 ve většinových sociálně-demokratických kabinetech, kdy zahraniční politika spadala do kompetencí menšího

Formální strukturu tvoří ústavní, legislativní a institucionální rámec, přičemž vývoj formální struktury v institucionálním rámci může probíhat dle představ vlády, která je momentálně u moci (Kořan 2007: 21). Formální struktura tvorby české zahraniční politiky se bude blíže věnovat následující podkapitola.

Formální struktura tvorby české zahraniční politiky (právní normy, které upravují tvorbu české zahraniční politiky)

Výše v práci již bylo nastíněno, že formální strukturu tvorby zahraniční politiky tvoří mimo jiné legislativní rámec. Legislativní rámec tvorby české zahraniční politiky reprezentuje soubor právních norem. V tomto souboru se uskutečňuje proces tvorby zahraniční politiky a jeho následná realizace. Legislativní rámec má také schopnost tvorbu zahraniční politiky regulovat a tedy upravovat skutečnost, kdo a o čem může rozhodovat (Müller 2007: 23).²⁰

Nejvýznamnějším právním předpisem, který upravuje tvorbu české zahraniční politiky je bezesporu *Ústava České republiky* (Ústavní zákon 1/1993 Sb.). Prostřednictvím Ústavy České republiky je upravena jak působnost základních institutů České republiky, tak jejich vzájemné vztahy. Pro zahraniční politiku jsou stěžejní oblasti, které vymezují a upravují základní pravomoci Parlamentu, prezidenta a vlády.

Ústava České republiky také vymezuje vztah českého právního řádu k mezinárodnímu právu (Müller 2007: 23-24). Tato funkce, vyplývající z úprav provedených ústavním zákonem 319/2009 Sb., je zajištěna zejména díky dvěma podstatným pasážím Ústavy České republiky. První pasáž představuje odstavec

koaličního partnera (KDU-ČSL). Výkon zahraniční politiky tehdy tedy probíhal bez hlubší diskuze (Kořan 2007: 19-20).

²⁰ Po vstupu do Evropské Unie pozbyla Česká republika kompetence, které jsou tradičně chápány jako součást zahraniční politiky suverénního státu. Příkladem může být zahraniční obchodní politika. Úroveň rozhodování tak přešel z vnitrostátní úrovně na úroveň evropskou. Zahraniční politika České republiky je v některých oblastech podrobena i pravidlům, která vyplývají z mezinárodních závazů, které Česká republika přijala (Müller 2007: 23).

dvě, článku 1 Ústavy „*Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva*“²¹. Druhou podstatnou pasáží je pak článek 10 Ústavy, podle kterého jsou „*vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva*“.²²

Pomocí navazujícího článku je tedy upravena možnost přenosu některých pravomocí orgánů České republiky na mezinárodní organizaci nebo instituci prostřednictvím mezinárodní smlouvy.²³

Další ústavní zákony, které ovlivňují zahraniční politiku a její utváření, jsou *Listina základních práv a svobod* a *Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky* (Müller 2007: 25).

Na vytváření zahraniční politiky se také na nižší úrovni právní síly podílejí zákony, které se již zabývají určitými institucemi nebo problémy. Do těchto zákonů spadá *kompetenční zákon*.²⁴ Jeho přínos spočívá v úpravě kompetencí jednotlivých ministerstev. Možnost ovlivnit tvorbu a výkon české zahraniční politiky má do jisté míry například i *Zákon o kanceláři prezidenta republiky*, neboť kancelář prezidenta republiky zprostředkovává zajištění věcí spojených s výkonem pravomocí prezidenta republiky stanovených Ústavou České republiky a protokolárními povinnostmi a veřejnou činností prezidenta republiky. Jako další příklad je možné zmínit také *Zákon o ochraně utajovaných skutečností*,²⁵ ten upravuje ty skutečnosti, které je v zájmu České republiky nutno utajovat i v souvislosti s působností a pravomocemi orgánů států – mimo jiné upravuje nakládání s utajenými skutečnostmi v mezinárodních stycích (Müller 2007: 25). Úprava tohoto zákona byla velmi důležitá pro vstup České republiky do

²¹ Čl. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²² Čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²³ Čl. 10b ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²⁴ Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, část první.

²⁵ Zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností, ve znění pozdějších předpisů.

Severoatlantické aliance a to z důvodu zabezpečení řádného plnění aliančních závazků z hlediska utajení společně sdílených utajovaných skutečností.²⁶

Instituce významné pro českou zahraniční politiku – jednací řád vlády, jednací řád Poslanecké sněmovny, jednací řád Senátu a normy, které upravují organizaci a interní činnost některých ministerstev (především Ministerstva zahraničních věcí a Ministerstva obchodu a průmyslu), jsou upraveny na podzákoné úrovni (Müller 2007: 25).

Strukturu a koordinaci české zahraniční politiky na legislativní úrovni blíže přiblíží následující podkapitola. Jejím cílem bude nastínit ústavní a legislativní vymezení pravomocí prezidenta České republiky, vlády České republiky a Parlamentu České republiky.

Ústavní a legislativní vymezení pravomocí prezidenta České republiky, Vlády České republiky a Parlamentu České republiky

Jednotné vedení české zahraniční politiky představuje v českém zahraničním prostředí problém, který prozatím nebyl dostatečně vyřešen. Hlavní rozpor spočívá v právní úpravě formulace a prezentace zahraniční politiky, která doposud není zcela jasně ošetřena. Ústava České republiky staví Vládu do pozice vrcholného orgánu výkonné moci a činí ji odpovědnou za formulaci zahraniční politiky a také odpovědnou Poslanecké sněmovně.²⁷

Dle Ústavy České republiky současně Českou republiku navenek reprezentuje prezident.²⁸ K rozhodnutí v oblasti zahraniční politiky musí ale disponovat závazně platným spolupodpisem úřední listiny, jež mu poskytne člen vlády. Pokud ale prezident vystupuje navenek a jeho prezentace nemá charakter

²⁶ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Sněmovní tisk 84/0*. Novela zákona o periodickém tisku a ostatních HIP. Důvodová zpráva

(<http://www.psp.cz/ff/e3/17/6b/08.htm>, 20. 7. 2012).

²⁷ Čl. 68 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸ Čl. 63 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

rozhodnutí, v němž by bylo zapotřebí výše zmíněného spolupodpisu člena vlády, může dojít ke konfliktu. Takový konflikt je téměř nevyhnutelný v případě rozdílných zahraničně-politických postojů vlády a prezidenta. Zvláště prezident ale spoluutváří zahraniční politiku svým vystupováním (Müller 2007: 29).

Ústavní a legislativní vymezení pravomocí prezidenta České republiky významně ošetřuje Ústava České republiky, podle níž prezident představuje hlavu státu²⁹ a reprezentuje stát navenek.³⁰ Článek 63 Ústavy dále přisuzuje prezidentovi pravomoc sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy, přičemž „*sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy*“.³¹ Praxe probíhá tak, že vláda, případně pověřené ministerstvo, vyjednává konkrétní obsah mezinárodní smlouvy a prezident se pak účastní ratifikace této smlouvy. Tato situace vyplývá z rozhodnutí prezidenta České republiky z 20. května 1993.³² Tímto rozhodnutím došlo k přenosu pravomoci sjednávat a schvalovat některé mezinárodní smlouvy na vládu nebo na některé její členy. Přestože došlo k tomuto přenosu ve prospěch vlády, je možné tuto pravomoc považovat za klíčovou, neboť podle mezinárodního práva veřejného činí z prezidenta republiky primárního nositele mezinárodní suverenity České republiky. Prezident České republiky je také oprávněn k tomu, aby své rozhodnutí kdykoliv zrušil (Müller 2007:26).

V souladu s Ústavou České republiky přijímá prezident vedoucí zastupitelských misí a také je pověřuje a odvolává.³³ Na základě doporučení vlády, dle návrhu Ministerstva zahraničních věcí ČR, jsou pak vedoucí zastupitelských misí jmenováni.³⁴ Velvyslanci při jmenování získají od prezidenta

²⁹ Čl. 54 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ Pražský hrad. Pravomoci prezidenta

(<http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/pravomoci-prezidenta.shtml>, 21. 7. 2012)

³¹ Čl. 63 ústavního zákona č. 1/1993, Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

³² Rozhodnutí prezidenta republiky č. 144/1993, o sjednávání mezinárodních smluv.

³³ Pražský hrad. *Pravomoci prezidenta*

(<http://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/pravomoci-prezidenta.shtml>, 21. 7. 2012)

³⁴ Čl. 63 ústavního zákona č. 1/1993, Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

pověřovací listiny, které následně formálně předávají hlavě přijímacího státu (Müller 2007: 26).

Z Ústavy České republiky také vyplývá, že pravomoci prezidenta republiky nejsou v oblasti jeho rozhodnutí o zahraniční politice výlučné a vykonávané nezávisle na vládě, neboť k získání platnosti je zapotřebí podpisu předsedy vlády nebo jím pověřeného ministra. Za ta rozhodnutí prezidenta republiky, které vyžadují spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády, je odpovědná vláda³⁵, jinými slovy prezident není za svá rozhodnutí v oblasti zahraniční politiky přímo odpovědný (Müller 2007: 26).

Prezident by spolu s vládou ČR měl tvořit jednotnou koncepci zahraniční politiky. Při vytváření této koncepce by pak měl převážít postoj vlády, ale jak již bylo výše v kapitole uvedeno, v Ústavě toto dostatečně ošetřeno není. V českém prostředí se z pohledu vlády prezidenti podílejí na aktivním utváření české zahraniční politiky často způsobem, který tuto jednotnou koncepci narušuje (Müller 2007: 29).³⁶ V případě vstupu České republiky do NATO, však panovala mezi prezidentem České republiky a vládou České republiky shoda, což se mimo jiné projevilo i společným rozhodnutím prezidenta ČR a premiéra ČR při rozhodnutí neuspořádat referendum o vstupu České republiky do NATO.³⁷

Role prezidenta České republiky při nastolení zahraničněpolitické agendy se budu blíže věnovat v samostatné kapitole.

Vláda České republiky představuje vrcholný orgán výkonné moci a její pravomoci jsou dále upraveny Ústavou České republiky.³⁸ V kompetenci vlády ČR je formulace politik včetně politiky zahraniční, za tu je vláda jako celek odpovědná. Z tohoto důvodu budu v dalších kapitolách směřovat svou pozornost zejména na roli vlády ČR při nastolení zahraničně politické agendy přístupového procesu ČR do NATO.

³⁵ Čl. 63 ústavního zákona č. 1/1993, Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶ Jednalo se například o neshody mezi prezidentem Václavem Klausem a vládami vedenými především ČSSD (Müller 2007: 29).

³⁷ Oficiální portál informačního centra o NATO. *Česká republika a NATO chronologicky*

(http://www.natoaktual.cz/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnatoiii.htm, 22. 7. 2012).

³⁸ Čl. 67 ústavního zákona č. 1/1993Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Vláda je kolektivní orgán, v jehož rámci jsou na základě obecných vládních programů a direktiv jednotlivé politiky vykonávány. Zmíněné politiky jsou vykonávány konkrétními ministerstvy, která jsou zřizována dle článku 79 Ústavy České republiky.³⁹ Pravomoci jednotlivých ministerstev upravuje *Zákon o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky*.⁴⁰ Vláda následně chod těchto ministerstev řídí, reguluje a sjednocuje (Müller 2007: 28).

V tvorbě, řízení a koordinaci české zahraniční politiky má klíčovou roli Ministerstvo zahraničních věcí, které je ústředním orgánem státní správy České republiky pro oblast zahraniční politiky. V rámci svých kompetencí je zodpovědné za tvorbu koncepce a za koordinaci české zahraniční politiky. Koordinuje rozvojovou pomoc, vnější ekonomické vztahy a zabezpečuje vztahy České republiky k ostatním státům, integračním uskupením a mezinárodním organizacím. Zabezpečuje také vyhlášení mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána.⁴¹ Během výkonu své funkce ministerstvo zahraničních věcí kooperuje s dalšími ministerstvy (Müller 2007: 28). Zmíněná kooperace se odvíjí od specifčnosti oblasti projednávané zahraniční politiky.

K podpoře své činnosti si vláda také zřizuje poradní a pracovní orgány. Jedním z nevýznamnějších orgánů je Bezpečnostní rada státu, stálý pracovní orgán vlády pro koordinaci problematiky bezpečnosti České republiky a přípravu návrhů opatření k jejímu zajištění. Bezpečnostní radu státu tvoří předseda vlády a další členové vlády podle rozhodnutí vlády. Právním prezidenta je účastnit se schůzí této rady, požadovat od ní a jejich členů zprávy a podílet se na projednávání otázek, které patří do její působnosti.⁴² Pracovním orgánem

³⁹ Čl. 79 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁰ Část první zákona č. 2/1969 Sb., Zákon o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁴¹ Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Vznik a působnost ministerstva zahraničních věcí České republiky

(http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/vznik_a_pusobnost_ministerstva.html, 23. 7. 2012).

⁴² Čl. 9 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších dokumentů.

Bezpečnostní rady je Výbor pro koordinaci zahraniční a bezpečnostní politiky, ve kterém je mimo zástupců vlády zastoupen i reprezentant kanceláře prezidenta.⁴³

Následující prostor bude věnován ústavním a legislativním vymezením pravomocí Parlamentu České republiky. Ten disponuje v oblasti zahraniční politiky zejména pravomocemi, které souvisí s důležitými mezinárodními smlouvami.

Parlament je jediný ústavní orgán, který disponuje právem přijímat zákony, je tedy orgánem zákonodárným. V jeho kompetenci je v souladu s Ústavou ČR učinit rozhodnutí ve věcech změny státní hranice.⁴⁴ Dále se k jeho pravomocem řadí udělení souhlasu k oblastem vymezeným prostřednictvím článku číslo 49 Ústavy ČR,⁴⁵ který vyjmenovává mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci je třeba dosažení onoho souhlasu u obou komor Parlamentu.⁴⁶ Zde jsou obsaženy smlouvy, které upravují práva a povinnosti jiných osob, spojenecké, mírové a jiné politické, zakládající členství České republiky v Mezinárodních organizacích a také smlouvy hospodářské, které jsou všeobecné povahy (Müller 2007: 27).

Dalšími pravomocemi disponuje Parlament také v oblasti bezpečnostní politiky. Do jeho kompetence spadá rozhodnutí o vyhlášení válečného stavu, plnění mezinárodních smluvních závazků o společné obraně, působení České republiky v obranných systémech mezinárodních organizací či vyslání ozbrojených sil České republiky mimo území České republiky.⁴⁷ Tyto pravomoci jsou v Ústavě ukotveny v článku číslo 43 (Müller 2007: 27). Tyto kompetence

⁴³ Vláda České republiky. Bezpečnostní rada státu

(www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/brs/brs---uvod-3851/, 22. 3. 2012).

⁴⁴ Rozhodnutí o ve věci změny státní hranice může Parlament České republiky učinit v souladu s články 11 a 39 Ústavy České republiky:

Čl. 11 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů;

Čl. 39 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁵ Parlament České republiky. *Pravomoci Parlamentu ČR z hlediska Poslanecké sněmovny ČR*

(<http://www.psp.cz/docs/status.html>, 12. 7. 2012).

⁴⁶ Čl. 49 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷ Čl. 43 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

byly významné jak pro přistoupení České republiky do NATO, tak i pro její další působení v této organizaci.

Poslanecká sněmovna vymezuje obligatorní a fakultativní orgány komor Parlamentu ČR, prostřednictvím parlamentu ovlivňuje fungování vlády na obecné úrovni, neboť schvaluje rozpočet České republiky. Prostřednictvím tohoto rozpočtu tak může být například nepřímo ovlivněna činnost Ministerstva zahraničních věcí (Müller 2007: 28).

Tvorbu a výkon zahraniční politiky může pozitivně i negativně ovlivnit také fakt, že Vláda ČR je vůči Poslanecké sněmovně ve vztahu ústavní odpovědnosti. Pokud tedy Poslanecká sněmovna vysloví Vládě nedůvěru, Vláda je nucena složit demisi.⁴⁸

Součástí obou komor Parlamentu jsou výbory, jejichž činnost se věnuje zahraniční a evropské politice a komunikují s Ministerstvem zahraničních věcí, což jim dává možnost podílet se na spoluutváření české zahraniční politiky. Nejvyšší představitelé jsou při svých zahraničních cestách zároveň reprezentanty České republiky navenek, tato skutečnost jim dává možnost pozitivně i negativně ovlivnit obraz České republiky v zahraničí. V případě pozitivního ovlivnění vnímání České republiky pak mohou i výrazně přispět k prosazení českých zájmů v mezinárodním prostředí (Müller 2007: 28).

⁴⁸ Poslanecká sněmovna. Poslanecká sněmovna v systému: vláda – parlament – prezident České republiky

(<http://www.psp.cz/docs/status.html>, 15. 7. 2012).

Cesta České republiky do Severoatlantické aliance

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 si Československo získalo sympatie mezinárodního prostředí. Významným způsobem k tomu přispěl fakt, že se sametová revoluce obešla bez krveprolití a Československo tak bylo ve světě vnímáno jako vyspělý, mírumilovný stát. V průběhu roku 1992 se však tento obraz Čechů a Slováků začal měnit. Změnu vnímání Československa ve světě způsobil jeho rozpad (Černoch 2004: 15).⁴⁹ Jednání mezi Československem a NATO však neustala. Od roku 1993 pokračovala odděleně skrze Českou republiku a Slovenskou republiku.

K prvnímu navázání vztahů mezi NATO a aktéry budoucího demokratického Československa došlo v březnu 1985, kdy Charta 77 vydala dokument *Pražská výzva* adresovaný mírovému kongresu v Amsterdamu.⁵⁰ Charta 77 v dokumentu popsala příčiny poválečného uspořádání Evropy a představila návrh jeho překonání v rámci evropského sjednocení, které by bylo založeno na respektování lidských a občanských práv. Dle dokumentu mělo dojít ke stažení cizích vojsk a zahájení jednání mezi NATO a Varšavskou smlouvou o rozpuštění vojenských bloků a stažení všech jaderných zbraní rozmístěných na území Evropy. Následně se měla stáhnout vojska Spojených států a Sovětského svazu z území svých evropských spojenců. Dokument byl podepsán 45 signatáři a v demokratické Evropě se setkal s kladnou odezvou.⁵¹

Přání chartistů bylo částečně splněno v prosinci roku 1989, kdy byly na zasedání Rady NATO projednávány a analyzovány změny ve střední Evropě, které představovaly první podnět pro nové vztahy mezi stále ještě existující

⁴⁹ V tomto období vrcholil proces evropské integrace, kdy mezi sebou státy západní hranice začaly rušit hranice a skutečnost, že Česko a Slovensko mezi sebou budují hranice, se zdála nepochopitelná (Černoch 2004: 15).

⁵⁰ Oficiální portál informačního centra o NATO. *Historie vztahů mezi Českou republikou a NATO* (http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm, 29. 3. 2012).

⁵¹ Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. *Demokratická revoluce 1989. Události od března 1985 do června 1990* (<http://www.89.usd.cas.cz/cs/1985.html>, 29. 3. 2012).

Varšavskou smlouvou a NATO. O měsíc později došlo na Semináři o vojenských doktrínách, organizovaným Konferencí o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), k bilaterálním kontaktům mezi zeměmi, jejichž vojenské styky nebyly dříve možné.⁵²

Další významnou událostí roku 1990 bylo navázání kontaktu ministra zahraničních věcí České a slovenské federativní republiky Jiřího Dienstbiera s generálním tajemníkem NATO Manfredem Wörnerem. V následně konaném projevu na Harvardově univerzitě v Bostonu vyslovil svůj názor, který se stavěl proti stávajícím bezpečnostním strukturám v Evropě, a vyjádřil podporu zřízení Evropské bezpečnostní komise, která byla navržena poradou ministrů zahraničí Varšavské smlouvy v Praze v březnu 1990.

O zřízení Evropské bezpečnostní komise se ve svém projevu na zasedání Rady Evropy ve Štrasburku vyjádřil také prezident České a slovenské federativní republiky Václav Havel, který navrhl postupnou přeměnu NATO a Varšavské smlouvy v nový bezpečnostní systém. Tímto systémem podle něj mohla být právě Evropská bezpečnostní komise, jejíž sídlo by se nacházelo v Praze.⁵³

Následující měsíce roku 1990 se nesly v duchu transformace NATO a Varšavské smlouvy. Na londýnském summitu šéfů států a vlád členských zemí NATO vznik návrh o uzavření společné deklarace se zeměmi Varšavské smlouvy. Zmíněná deklarace definovala transformaci NATO a představila návrhy na součinnost se zeměmi střední a východní Evropy v politické i vojenské oblasti. V listopadu pak již před zahájením mimořádné schůze Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě⁵⁴ podepsali zástupci šesti členských států Varšavské smlouvy a šestnácti členských států NATO smlouvu o konvenčních ozbrojených silách v Evropě. Aliance i Varšavská smlouva vydaly prohlášení, ve kterém se

⁵² Oficiální portál informačního centra o NATO. *Historie vztahů mezi Českou republikou a NATO* (http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm, 29. 3. 2012).

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Dále jen KBSE.

usnesly, že se již dále nepovažují za protivníky. Tímto aktem tak byla *de facto* ukončena studená válka.

Týden po ukončení mimořádné schůze KBSE v Evropě 28. listopadu 1990 získává Česká a Slovenská federativní republika statut přidruženého delegáta NATO. NATO se tedy stává jedním ze stěžejních pilířů nového celospolečenského bezpečnostního systému.⁵⁵

Dne 25. 2. 1991 došlo k rozpuštění vojenské části Varšavské smlouvy. K formálnímu ukončení Politické organizace došlo pak 1. 7. 1991 v Černínském paláci v Praze. Mezitím se koncem dubna 1991 v Praze konala konference pod názvem Budoucnost evropské bezpečnosti konference Severoatlantické aliance a Varšavské smlouvy. Příprava byla zajištěna generálním tajemníkem NATO Manfredem Wörnerem a československým ministrem zahraničí Jiřím Dienstbierem. Cílem konference mělo být hledání nových forem spolupráce (Ort 2005: 276).

Jak již bylo stručně uvedeno v předchozím odstavci, k oficiálnímu zrušení Varšavského paktu došlo 1. 7. 1991 v Černínském paláci, kdy se uskutečnilo poslední zasedání Politického výboru této organizace. Tímto zasedáním v sídle Ministerstva zahraničních věcí byla definitivně ukončena existence východního bloku, což mělo pozitivní dopad na integrační proces do struktur NATO a Evropské Unie. Zasedání řídil z pozice nejvyššího představitele hostitelské země Václav Havel, v čele československé delegaci pak byli zastoupeni předseda vlády Marián Čalfa a ministr zahraničních věcí Jiří Dienstbier.⁵⁶

V roce 1992 se Československo potýkalo s problémy, které souvisely s pozdějším rozpadem České a Slovenské federativní republiky. V rovině zahraniční politiky se předzvěst rozdělení Československa projevila už v roce

⁵⁵ Oficiální portál informačního centra o NATO. *Historie vztahů mezi Českou republikou a NATO* (http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahynato.htm, 29. 3. 2012).

⁵⁶ Janás, Robert (2005). Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *Historie ministerstva zahraničních věcí* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/patnact_let_de_mocraticke_diplomaciekonti.html, 5. 4. 2012).

1990, kdy Slovensko zřídilo samostatné Ministerstvo mezinárodních vztahů. Po volbách v roce 1992 byl do jeho čela jmenován Milan Kňažko. Do čela českého ministerstva zahraničních věcí byl jmenován Josef Zieleniec. Dne 1. ledna 1993 pak Československo zaniklo a obě národní republiky se staly samostatnými subjekty disponující plnými právy nástupnických států.⁵⁷ Rozpadem České a Slovenské federativní republiky byla zahraniční politika částečně upozaděna, přesto došlo ještě roku 1992 k prvnímu setkání vojenského výboru NATO s ministry obrany a náčelníky generálních štábů zemí střední a východní Evropy.⁵⁸

První větší aktivitou zahraniční politiky nové české vlády bylo vyslání ministra zahraničí Josefa Zieleniece do sídla NATO v Bruselu. Josef Zieleniec odcestoval 9. března 1993 a na konci března ho následoval i český ministr obrany Antonín Baudyš (Ort 2005: 284). Aktéři české zahraniční politiky si byli od počátku existence samostatného státního útvaru vědomi toho, že členství v Organizaci společenosti národů a KBSE neposkytuje odpovídající bezpečnostní záruky a snažili se o urychlení integračního procesu. V dubnu toho roku tak byl strategický cíl rychlého získání členství v NATO formulován ve *Vládní koncepci v oblasti mezinárodní politiky České republiky*, kterou na půdě Parlamentu České republiky přednesl ministr zahraničí Josef Zieleniec. Role KBSE se pak dostávala stále více do pozadí. Měla sloužit pouze jako fórum k výměně názorů (Kohl 2004: 33).

V říjnu 1993 proběhlo v německém Travemünde zasedání ministrů obrany NATO, kde americký ministr obrany Les Aspin představil myšlenku na vznik Partnerství pro mír, což bylo reakcí na požadavek České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska na rychlé přijetí do struktur NATO, které by zmíněným

⁵⁷ Janás, Robert (2005). Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. *1993: rozpad Československa a vznik samostatné české diplomacie* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/patnact_let_de_mokracicke_diplomaciekonti.html, 5. 4. 2012).

⁵⁸ Oficiální portál informačního centra o NATO. *Historie vztahů mezi Českou republikou a NATO* (http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm, 6. 3. 2012).

zemím poskytlo bezpečnostní záruky. Na návrhu programu Partnerství pro mír se v prosinci 1993 shodli ministři zahraničí členských zemí NATO.⁵⁹

Další rok byl tedy v evropské politice především ve znamení projednávání návrhu NATO na Partnerství pro mír, které bylo vyhlášeno 1. ledna 1994 v Bruselu. Tento návrh se v Evropě setkal se značným ohlasem, jeho dalším krokem mělo totiž být zapojení dalších evropských států do Severoatlantické aliance, což také korespondovalo i s tehdejší politikou Spojených států amerických (Ort 2005: 287).

Nejvyšší představitel Spojených států William Clinton podepsal 15. ledna v Moskvě dohodu se svými partnery z Ruska a Ukrajiny o stažení jaderných hlavic z Ukrajiny do Ruska. Tato dohoda se začala plnit počátkem března 1994. Před příjezdem do Moskvy se americký prezident zastavil v Praze a spolu s nejvyššími představiteli Visegrádské skupiny, jednal o otázkách spojených se vstupem do Partnerství pro mír. Tyto události byly důkazem o snaze Spojených států amerických normalizovat vztahy s Ruskem, se kterým NATO uzavřelo dohodu o vzájemné výměně delegací a vojenské spolupráci (Ort 2005 :287). Předseda české vlády Václav Klaus poté podepsal v Bruselu dokument, kterým se Česká republika připojila k projektu Partnerství pro mír.⁶⁰

Rok 1994 byl pro českou zahraniční politiku klíčový. Česká diplomacie byla soustředěna na problematiku Organizace spojených národů⁶¹, právě pro rok 1994 a rok následující byla totiž zvolena za nestálého člena Rady bezpečnosti (Ort 2005: 288). V rámci sblížování Polska, Maďarska, Slovenska a České republiky s NATO schválil 15. července 1994 senát Kongresu USA dodatek o amerických vojenských operacích a ve vojenské spolupráci se zmíněnými zeměmi. V listopadu tohoto roku odsouhlasilo velitelství NATO individuální program České republiky v Partnerství pro mír, které z počátku Česká republika vnímala

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Oficiální portál informačního centra o NATO. *Historie vztahů mezi Českou republikou a NATO* (http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm, 6. 3. 2012).

⁶¹ Dále jen OSN.

pouze jako alternativu, ale rozhodla se plně využít spolupráce (Kohl 2004: 35), což se jí později vyplatilo.

Během února dalšího roku navštívil ministr obrany České republiky Vilém Holář Severoatlantickou alianci a po svém návratu uvedl, že NATO plánuje umožnění vstupu České republiky do svých struktur před rokem 2006. Současně také poprvé veřejně uvedl možnost, že členství v NATO s sebou ponese závazek týkající se rozmístění jaderných zbraní. Připustil však, že dle smlouvy o nešíření jaderných zbraní není jejich rozmístění na území České republiky v současné době možné.⁶² V dubnu toho roku vyzval prezident České republiky na konferenci Hlavního vojenského velitelství spojeneckých sil v Evropě alianci, aby jasným rozhodnutím a vlastním rychlým rozšíření přispěla ke stabilizaci evropského kontinentu a odstranění historických dělících linií (Kohl 2004: 33).

V září roku 1995 také došlo ke dvěma zajímavým událostem. Za jednu z nich je možné považovat dvoudenní návštěvu ministra zahraničí Spojených států amerických Williama Perryho v České republice. Při své návštěvě se pochvalně vyjádřil o pokroku, který Česká republika zatím vykonala ve snaze vstoupit do aliančních struktur a jako hlavní kritéria pro přistoupení uvedl kompatibilitu armády a stav finančních zdrojů. Druhou událostí bylo 28. září 1995. Toho dne byl prakticky zahájen proces rozšiřování struktur NATO. Generální tajemník NATO Willy Claes přijal zástupce 26 zemí programu Partnerství pro mír v sídle NATO. Důvodem setkání bylo představení s obsahem interní studie NATO pojednávající o rozšíření NATO o nové členy ze střední a východní Evropy, přestože došlo k tomuto postupu, o dva měsíce později se na půdě NATO rozhodlo, že k definitivnímu výběru zemí, které se stanou jeho členy, dojde až v průběhu roku 1997.⁶³

⁶² Oficiální portál informačního centra o NATO. *Historie vztahů mezi Českou republikou a NATO* (http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm, 6. 3. 2012).

⁶³ Tamtéž.

Česká vláda však neotálela. Ministerstvo obrany vytvořilo zvláštní týmy, jejichž úkolem bylo navštívit a seznámit jednotlivé členské země NATO s připraveností a možnostmi České republiky k integraci do NATO.⁶⁴

V roce 1996 byla také zvolena nová vláda. V jejím čele stanul ve druhém období Václav Klaus. Ve vládním prohlášení z 23. července 1996 se uvádí (Ort 2005: 294), že vláda bude postupovat v souladu s českými národními zájmy a tyto zájmy bude důsledně prosazovat. Základní směřování a cíle české zahraniční politiky zůstanou stejné a současná vláda proto bude navazovat na výsledky zahraniční politiky vlády minulé. Vláda za hlavní priority považovala co nejrychlejší dosažení plného členství České republiky v Evropské Unii a NATO, neboť realizací těchto cílů bude dokončen proces transformace i ze zahraničně politického hlediska. Součástí tohoto *Programového prohlášení* bylo také vyjádření přání o zachování navázaného dialogu mezi Českou republikou a Severoatlantickou aliancí a zachování spolupráce s Partnerstvím pro mír navázaném v květnu 1994 (*Programové prohlášení vlády* 1996: 2-3).

V této době však již bylo jasné, že rozšiřování NATO neproběhne pouze na základě argumentace o transformaci společnosti či ekonomiky konkrétní země, neboť od budoucích spojenců očekávalo, že budou schopni splnit celou řadu podmínek v politické a bezpečnostní oblasti. V nejbližších letech tak musela česká bezpečnostní politika zahrnout mezi své cíle jak prohlubování bilaterálních aktivit s NATO⁶⁵, tak vnitřní reformu Armády České republiky i budování podpory pro členství České republiky v NATO ve stávajících aliančních zemích, zejména ve Spojených státech amerických (Kohl 2004: 32-33).

Ministrem zahraničí zůstal i v novém uskupení české vlády Josef Zieleniec. I v jeho výkladu z 21. září v Poslanecké sněmovně bylo jasné, že hlavní prioritou české diplomacie je jednoznačně vstup do NATO. V otázce přístupu České republiky do Evropské unie stále panoval kritický postoj vůči členům Visegrádské skupiny. Maďarsko, Polsko a Slovensko byly považovány za méně vyspělé státy, které by český vstup do Evropy pouze zbrzdily. V otázce

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Jednalo se o individuální program Partnerství pro mír, Proces plánování a hodnocení Partnerství pro mír (PARP) a společná cvičení (Kohl 2004: 33).

připojení se k NATO však bylo jasné, že bude nutné podřídít se názoru Severoatlantické aliance, která žádala, aby právě tyto státy vstoupily do jejich struktur společně (Ort 2005: 295).

Počátkem prosince 1996 se Rada NATO usnesla, že k rozhodujícímu zasedání, které rozhodne o rozšíření Severoatlantické aliance, dojde v létě příštího roku (Ort 2005: 296). V prosinci NATO také oznámilo, že na území případných nových členů nebudou rozmístěny jaderné zbraně.⁶⁶

Na počátku března 1997 Česká republika úspěšně prošla prvním kolem vyhodnocování své připravenosti. V dubnu se konala návštěva předsedy vlády Václava Klause v sídle NATO v Bruselu. Václav Klaus se zde sešel s generálním tajemníkem NATO Javierem Solanou. Ten se spolu s velvyslanci členských zemí pozitivně vyjadřoval o budoucím vstupu České republiky do NATO. Javier Solana ale také na společném setkání vyzval Václava Klause, aby se Česká republika více zapojila do dialogu s Ruskem,⁶⁷ neboť toho roku mezi NATO a Ruskem probíhala významná jednání.

Zmíněná jednání zahájil generální tajemník NATO Javier Solana a jeho cílem bylo dosažení ruského souhlasu v otázce rozšíření NATO do východní Evropy. Jednání v Moskvě se opakovala a aktéry jednání se stali i nejvyšší představitelé Spojených států amerických. Prezident Spojených států amerických William Clinton se v Helsinkách setkal s prezidentem Ruské federace Borisem Jelcinem a nová ministryně Spojených států amerických Madleine Abrightová se zase setkala se svým ruským kolegou Primakovem. Výsledkem těchto jednání byl dokument upravující vzájemné vztahy, spolupráci a bezpečnost mezi Organizací severoatlantické smlouvy a Ruskou federací. Dokument slavnostně podepsaný 27. května 1997 v Paříži jako *Ustavující akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi Organizací severoatlantické smlouvy a Ruskou federací* obsahoval prohlášení obou stran o společné povinnosti NATO a Ruska vybudovat

⁶⁶ Oficiální portál informačního centra o NATO. *Historie vztahů mezi Českou republikou a NATO* (http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm, 14. 4. 2012).

⁶⁷ Tamtéž.

stabilní, mírovou a nerozdělenou Evropu. Výsledkem jednání bylo také ustavení Stálé společné rady NATO a Ruska, která výše popsanou spolupráci měla zajišťovat (Ort 2005: 297).

Dne 12. června 1997 prezident Spojených států amerických William Clinton vyjádřil podporu pro to, aby v první vlně rozšiřování přijalo NATO jako své členy Českou republiku, Slovensko, Maďarsko a Polsko. Toto vyjádření uvítala česká vláda i opoziční Česká strana sociálně demokratická.⁶⁸

O měsíc necelý měsíc později 8. července 1997 se konalo již zmíněné zasedání Rady NATO v Madridu, ze které vzešlo rozhodnutí o pozvání tří středoevropských států, Česka, Maďarska a Polska, ke vstupu do NATO (Ort 2005: 299).

Česká republika tedy okamžitě zahájila vstupní rozhovory, které probíhaly až do prosince. V prosinci pak na pravidelném zasedání NATO a Euroatlantické rady partnerství podepsala protokol o přistoupení k Washingtonské smlouvě. Česká republika zavázala zřídit nový zastupitelský úřad při sídle NATO v Bruselu. Místo velvyslance připadlo Jaroslavu Šedivému, tehdejšímu velvyslanci v Belgii a budoucímu ministru zahraničí České republiky.⁶⁹ Větší rozšíření struktur NATO bylo odmítnuto Spojenými státy americkými kvůli odporu amerického Senátu (Ort 2005: 299).

Proces přístupových jednání nenarušila ani komplikovanou situaci na české politické scéně. V říjnu 1997 podal demisi na státní i stranické funkce ministr zahraničí Josef Zieleniec. Tato událost byla odrazem neklidného období, se kterým se česká vláda v roce 1997 potýkala. Jednalo se zejména o slabou důvěryhodnost Vlády, která byla způsobená skandály spojených s odhalením pochybných sponzorských darů straně Občanské demokratické aliance, ale i o nespokojenost koaliční strany Křesťanské a demokratické unie – Československé

⁶⁸ Oficiální portál informačního centra o NATO. *Historie vztahů mezi Českou republikou a NATO* (http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm, 14. 4. 2012).

⁶⁹ Tamtéž.

strany lidové,⁷⁰ v čele s Josefem Luxem, s autoritativním vedením řízení vlády premiérem Václavem Klausem.

Proti svému předsedovi a zároveň premiérovi se vyhrazovala i část ministrů jeho strany. Ve chvíli, kdy Václav Klaus odcestoval do zahraničí, mu byla vyslovena nedůvěra. Nezbylo mu tedy nic jiného, než podat prezidentovi demisi a tak také učinil 30. listopadu 1997. Ještě předtím však stihl během jediného dne přesvědčit Jaroslava Šedivého, českého velvyslance v Bruselu, aby přijal funkci ministra zahraničí. Jaroslav Šedivý zůstal ministrem zahraničí i poté, co Václav Klaus podal demisi. Následně byla sestavena nová vláda pod vedením Josefa Tošovského (Ort 2005: 298-300).

I přes komplikovanou situaci s výměnou ministra zahraničí po odstoupení Jiřího Zientce vyvrcholila jednání České republiky a NATO slavnostním podpisem přístupových protokolů ministry zahraničí členských a přistupujících zemí NATO 16. prosince 1997 (Kohl 2004: 34). Mezitím již vláda vyhlásila 10. listopadu 1997 souhlas se vstupem České republiky do Severoatlantické aliance a to i přes skutečnost, že zvací dopis generálního tajemníka NATO je datován až k 27. listopadu 1997. Důvodem tohoto uspíšení, byl fakt, že NATO chtělo rozšíření uskutečnit dříve než na jaře 1999, kdy slavilo 50 let své existence, a byla nutná ratifikace všech členských států (Ort 2005: 300).

Dne 21. Ledna 1998 přechodná „úřednická“ vláda Josefa Tošovského jednomyslně rozhodla o přistoupení České republiky k Washingtonské smlouvě a v návaznosti na tento krok iniciovala rychlé projednání a schválení této smlouvy v českém Parlamentu.⁷¹ Vláda se zaměřila na zachování kontinuity české bezpečnostní a zahraniční politiky a to i přes skutečnost, že byla pověřena úkolem připravit do léta mimořádné volby. Zahraniční politika tak byla poněkud omezena.

⁷⁰ Dále jen KDU-ČSL.

⁷¹ Oficiální portál informačního centra o NATO. *Historie vztahů mezi Českou republikou a NATO* (http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm, 15. 4. 2012).

Nový ministr zahraničí Jaroslav Šedivý kritizoval zejména absenci koncepčního přístupu vlády k zahraniční politice. Cílem ministra zahraničí byl samozřejmě také vstup do NATO a v této souvislosti byla na místě snaha o prohloubení spolupráce s Maďarskem a Polskem, jako kandidáty vstupu do NATO. Bylo také třeba věnovat pozornost prostoru mezi Ruskem a budoucím rozšířením Severoatlantické aliance, neboť politické vztahy podle ministra zahraničí stagnovaly (Ort 2005: 301-302).

V průběhu dubna 1998 byl vstup České republiky do NATO schválen postupně Poslaneckou sněmovnou Parlamentu a Senátem parlamentu.⁷² V rámci příprav České republiky na vstup do NATO byl zřízen Vládní výbor pro integraci do NATO, kde sehrála významnou koordinační úlohu zvláštní česká mise, které bylo umožněno seznámit se s prací některých komisí, výborů a agentur NATO, aby bylo zajištěno dostatečné připravení vstupu.

Vládní výbor pro integraci do NATO působil ve třech úrovních. Tvořili ho vybraní členové vlády, vyšší ministerští úředníci a pracovní skupiny. Ve faktické koordinaci příprav České republiky na členství v NATO měl svou nezastupitelnou funkci Pracovní výbor vedený náměstkem ministra zahraničních věcí (Kohl 2004: 34).⁷³

Mimořádné parlamentní volby byly vypsány na červen 1998. Jako vítěz z nich vzešla menšinová sociálně demokratická vláda v čele s Milošem Zemanem, který byl prezidentem pověřen sestavením nové vlády. Přestože to nebývá zvykem, nová vláda komentovala působnost předchozí vlády pozitivně. Předěšlá vláda podle ní otevírala cestu ke korekturám nedostatků a celkový styl práce se díky jejím aktivitám v zahraniční politice stal věcnější a otevřenější. Větší pozornost zahraniční politiky byla věnována konsenzuálnímu pojetí zahraniční politiky (Ort 2005: 304).

⁷² Oficiální portál informačního centra o NATO. *Historie vztahů mezi Českou republikou a NATO* (http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm, 15. 4. 2012).

⁷³ V roce 1999 převzala úkoly Vládního výboru pro integraci do NATO Bezpečnostní rada státu, která byla zřízena roku 1998 (Kohl 2004: 34).

Nová vláda definovala své cíle ve vládním prohlášení ze srpna 1998. Za prioritu v oblasti zahraniční politiky označila projednání a schválení Národní bezpečnostní strategie a z ní vycházejících legislativních opatření. V prohlášení také uvedla, že je ochotna přijmout zásadní opatření, která se týkají zřízení, postavení a vlastního chodu Národního bezpečnostního úřadu, který bude ručit za odpovídající systém ochrany utajovaných skutečností (*Programové prohlášení vlády 1998: 20-22*).

Na podzim roku 1998 byl proces ratifikace členských států na svém vrcholu. Generální tajemník NATO Javier Solana tak jménem Rady NATO odeslal vládám Česka, Maďarska a Polska formální zvací dopis ke vstupu do NATO. Prezident České republiky Václav Havel poté podepsal 26. února 1999 v Praze listiny o přistoupení České republiky k Severoatlantické smlouvě. Ze strany České republiky tak byl proces vstupu do NATO ukončen.⁷⁴ Ratifikační dokumenty byly ministrem zahraničních věcí České republiky Janem Kavanem slavnostně předány do rukou ministryni zahraničí Spojených států amerických Madleine Albrightové 12. 3. 1999 v Trumanově knihovně v americkém Independence. O čtyři dny později byla za účasti předsedy vlády České republiky Miloše Zemana a ministra obrany slavnostně vztyčena česká vlajka před sídlem NATO. Proces vstupu České republiky do bezpečnostních struktur Severoatlantické aliance byl dokončen.⁷⁵

⁷⁴ Oficiální portál informačního centra o NATO. *Historie vztahů mezi Českou republikou a NATO* (http://www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm, 15. 4. 2012).

⁷⁵ Janás, Robert (2005). *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2004: Patnáct let demokratické diplomacie: Kontinuita české zahraniční politiky od roku 1989* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/patnact_let_demokraticke_diplomaciekonti.html, 16. 4. 2012).

Vláda České republiky v procesu vstupu České republiky do Severoatlantické aliance

Vláda České republiky je kolektivní orgán, který je založen na resortním principu a silnému postavení jejího předsedy. Tomu jsou jednotliví členové vlády odpovědní. Povinností vlády je řídit, sjednocovat a kontrolovat činnost jednotlivých ministerstev a také stanovit agendu těchto ministerstev, tedy i Ministerstva zahraničních věcí České republiky.

Příslušní ministři dle tohoto rozdělení zkoumají tematiku v oblasti svého působení, zpracovávají koncepce rozvoje spravovaných oblastí a připravují podklady pro státní rozpočet. Tyto podklady jsou pak vládou projednávány. Příslušní ministři se také věnují implementaci závazků a úkolů vzešlých z mezinárodněpolitického jednání vlády a členství České republiky v mezinárodních organizacích (Gajdoš 2007: 43). V níže zmapovaném období se práce zabývá již Vládou samostatné České republiky. V tomto období byl téměř dokončen proces transformace politických elit. Nové české politické elity se v roce 1993 byly složeny z lidí, kterým by to před rokem 1989 nebylo z kádrových posudků umožněno, případně z lidí, kteří o to před rokem 1989 ani neusilovali. V roce 1993 byla těchto lidí většina – 60% (Weisová 2011: 37).

Cílem následujících podkapitol je zmapování činnosti vlády v procesu vstupu České republiky do NATO. Vývojové fáze nastolení politické agendy (*political agenda*), budou blíže rozebrány v samostatné kapitole.

Koaliční vlády Václava Klause

V čele české vlády stál Václav Klaus ve dvou obdobích. První období probíhalo v období od 2. července 1992 do 4. července 1996, období druhé pak od 4. července 1996 do 2. ledna 1998.⁷⁶ První česká vláda premiéra Václava Klause disponovala silnou většinou vládní koalice v parlamentu. Opozice, se kterou se musela ve výkonu své funkce potýkat, byla poměrně slabá a roztržštěná, což

⁷⁶ Vláda České republiky: Přehled členů vlády:

(<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/vaclav-klaus-2/prehled-ministru-24632/>, 15. 4. 2012).

vládu České republiky podporovalo v sebevědomém vystupování v zahraničněpolitickém procesu (Černoch 2004: 17).

Po vzniku samostatné České republiky si vláda vytyčila dva významné cíle. Jedním z cílů byla postupná integrace do Evropské unie, neméně důležitým cílem pak bylo začlenění se do transatlantických struktur. Snaha dosáhnout těchto cílů byla patrná již v *Programovém prohlášení vlády České republiky* z roku 1992, ve kterém vláda za svou hlavní prioritu označila co nejrychlejší dosažení členství v Evropské unii a NATO. Podle zmíněného prohlášení náležela Česká republika politicky, kulturně i ekonomicky do euroatlantického prostoru, se kterým je svázána společnými hodnotami. Tyto hodnoty se Vláda zavázala chránit s vědomím spoluodpovědnosti za osud evropské demokratické civilizace. Členství České republiky v Severoatlantické alianci vláda označila jako důležitý prostředek ke zvýšení bezpečnosti země. V prohlášení se vláda také zavázala k informování veřejnosti, neboť vstup do NATO se dotýká bytostných zájmů občanů České republiky (*Programové prohlášení vlády* 1992: 2).

K posunu ve vzájemných vztazích České republiky a NATO došlo schválením účasti České republiky na programu Partnerství pro mír 9. února 1994 usnesením. Podpis rámcového dokumentu zajistil předseda vlády Václav Klaus. Ratifikace Parlamentem nebyla nutná, neboť se jednalo o klasickou vládní smlouvu. Poslanecká sněmovna však měla být informována ministry zahraničí a obrany, kteří byly pověřeni účastí v programu Partnerství pro mír. Tento přístup se však setkal s nepochopením komunistů, kteří požadovali, aby se na přístupu k Partnerství pro mír podílela i Poslanecká sněmovna (Gajdoš 2007: 48). Program Partnerství pro mír byl také přijat s rozpaky u některých členů „vládnoucí“ Občanské demokratické strany (ODS) i dalších členů vlády, kteří to zpočátku vnímali pouze jako alternativu členství. Tyto domněnky nebyly neopodstatněné, protože takto program interpretovaly i vojenské kruhy v USA. V roce 1995 však byla zájemcům o vstup do NATO předložena studie, která obsahovala rámcová kritéria pro vstup, čímž potvrdila, že program Partnerství pro mír vnímá jako nástroj rozšíření Severoatlantické aliance (Šedivý 2001: 23).

Druhé období vlády premiéra Václava Klause začalo dne 4. července 1996. V *Programovém prohlášení vlády* z tohoto roku bylo patrné, že i

v tomto období vnímá vláda co nejrychlejší dosažení členství v NATO jako prioritu. V oblasti obrany se zavázala věnovat svou pozornost dokončení systémové transformace Armády České republiky a její modernizaci a to zejména z důvodu zajištění její kompatibility s armádami NATO (*Programové prohlášení vlády 1996: 2-5*).

V druhém období vlády premiéra Václava Klause již bylo jasné, že se Česká republika stane členem NATO. Ke vstupu do Severoatlantické aliance byla přizvána na summitu v Madridu, který se konal 3. Července 1997 (Gajdoš 2007: 48).

V dubnu toho roku však ještě předtím Václav Klaus pronesl na zasedání Rady NATO v Bruselu projev, prostřednictvím kterého dostal příležitost k vysvětlení záměrů České republiky. Václav Klaus v tomto projevu informoval Radu NATO o přípravě České republiky na budoucí členství v NATO. Jako výchozí bod těchto příprav označil konsensus vládní koalice a nejvýznamnější opoziční strany ohledně členství v NATO. Zdůraznil také, že za součást tohoto konsensu nepovažuje referendum. V souvislosti s veřejným míněním podotkl, že je třeba zlepšit obecnou informovanost o výhodách i cenách členství.⁷⁷

Jak již bylo uvedeno výše v kapitole, k přizvání České republiky do NATO došlo na summitu v Madridu. Krátce poté reagovala vláda na možnost vstupu do NATO usnesením, kterým na návrh Ministerstva zahraničních věcí a Ministerstva obrany vytvořila Výbor pro integraci ČR do NATO. Výbor pro integraci ČR do NATO měl charakter stálé porady ministrů u předsedy vlády a jeho úkolem bylo koordinovat resorty směrem k NATO i vnitrostátní oblast a informovat veřejnost. Povinností Výboru pro integraci ČR do NATO byla také komunikace s Parlamentem ČR o krocích exekutivy k NATO a potřebách při integraci. Připomínky komor však zohledňovat nemusel (Gajdoš 2007: 48). V

⁷⁷ Václav Klaus: *Poznámky k vystoupení předsedy vlády ČR Václava Klause na Severoatlantické radě*

(<http://www.klaus.cz/clanky/1953>, 15. 4. 2012).

čele Výboru ČR pro integraci do NATO stál premiér Václav Klaus, dvojici místopředsedů tvořil ministr zahraničních věcí Josef Zieleniec a ministr obrany Vilém Holář.⁷⁸

Usnesení o vzniku Výboru pro integraci ČR do NATO bylo přijato v září roku 1997, kdy už se koaliční vláda Václava Klause potýkala s problémy, jedním z nich bylo i podání demise ministra zahraničí Josefa Zieniece v říjnu 1997. Václavu Klausovi se však podařilo během jediného dne na jeho místo dosadit Jaroslava Šedivého.

Pro českou diplomacii byl důležitý 26. listopad 1997, kdy byla ustavena Stálá delegace při NATO, která je i v současnosti jednou z největších diplomatických misí České republiky ve světě a která v civilním i vojenském sektoru kombinuje pracovníky Ministerstva zahraničních věcí ČR a Ministerstva obrany ČR (Khol 2004: 35).

Problémy vlády, které byly naznačeny výše v kapitole, však pokračovaly, a tak nakonec podala demisi i vláda. Ještě před tímto krokem ale zvládla dokončit proces přístupových jednání s NATO. Slavnostní podpis přístupových protokolů ministrů zahraničí členských a přistupujících zemí NATO proběhl 16. prosince 1997 (Khol 2004: 34).

Vláda Václava Klause byla zapojena do přístupového procesu České republiky do NATO již od začátků svého působení. Vstup České republiky do bezpečnostních struktur Severoatlantické aliance vnímala v prvním i druhém období výkonu své funkce jako prioritu, čemuž nasvědčovaly i aktivity, které pro co nejrychlejší dosažení členství vykonala. Mezi nejvýznamnější patřila ratifikace členství České republiky v programu Partnerství pro mír, zřízení stálé diplomatické delegace při NATO, dále zřízení Výboru pro integraci ČR do NATO a také trochu kontroverzní odmítnutí konání referenda o vstupu České republiky do NATO. Velkým úspěchem vlády Václava Klause bylo podepsání přístupových protokolů NATO 16. prosince 1997.

⁷⁸ Vláda ČR. *Usnesení vlády České republiky ze dne 3. Září 1997 č. 546*

(http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/9B2E1C9B00232B1CC12571B6006D711, 16. 4. 2012).

Půlroční vláda Josefa Tošovského

Po demisi ministra zahraničních věcí Josefa Zieleniece a odstoupení celé vlády Václava Klause, byl začátkem ledna 1998 novým předsedou vlády jmenován Josef Tošovský, dosavadní guvernér České národní banky. Pozice ministra zahraničí zůstala i nadále v rukou Jaroslava Šedivého, který byl jmenován již Václavem Klausem (Gajdoš 2007: 50).

Během svého půlročního působení se vláda premiéra Josefa Tošovského zaměřila na zachování kontinuity české bezpečnostní i zahraniční politiky. V její snaze jí podstatně napomohla i personální kontinuita ministra zahraničí Jaroslava Šedivého.

Stejně jako vláda předchozí i vláda Josefa Tošovského považovala vstup do NATO za prioritu. Podílela se aktivně na podpoře ratifikačního procesu v zemích NATO. Jednou z nejdůležitějších členských zemí NATO byly Spojené státy, kde česká diplomacie neváhala aktivně využít potenciálu všech tří přistupujících zemí (Khol 2004: 34).

Důraz, který kladla „úřednická“ vláda Josefa Tošovského na vstup České republiky do NATO byl patrný i z umístění kapitoly o zahraniční politice na počátek svého *Programového prohlášení* z 27. ledna 1998. *Programové prohlášení vlády* se zaměřilo na strukturální nedostatky české zahraniční politiky v oblasti neexistence základních strategických dokumentů. V oblasti integrace České republiky do NATO byl významným nedostatkem *Zákon o utajovaných skutečnostech*, který potřeboval demokratizační úpravy. V rovině koncepční pak nový *Ústavní zákon o bezpečnosti České republiky*. Nová vláda se zavázala k předložení obou zákonů ke schválení Parlamentu ČR do letních voleb 1998, což se jí nakonec podařilo (Khol 2004: 34).

Na půlroční vládě Josefa Tošovského ležela také tíha schvalování vstupu České republiky do NATO. Ve svém *Programovém prohlášení vláda uvedla*, že se 21. ledna 1998 jednomyslně rozhodla o přistoupení ČR k Washingtonské smlouvě. V návaznosti na tento krok se také zavázala k iniciaci co nejrychlejšího projednání a schválení Washingtonské smlouvy v Parlamentu ČR (*Programové prohlášení vlády* 1998: 2), což se vládě podařilo splnit, neboť 15. dubna 1998 byl

vstup České republiky do Severoatlantické aliance schválen Poslaneckou sněmovnou a 30. dubna 1998 Senátem.⁷⁹

Během Tošovského vlády byl obnoven stálý pracovní orgán vlády pro koordinaci problematiky bezpečnosti České republiky a přípravu návrhů opatření jejímu zajišťování – Bezpečnostní rada státu.⁸⁰ Na její první schůzi 29. června 1998 byly projednávány základní strategické dokumenty české bezpečnostní politiky, mj. i *Cíle výstavby sil AČR v rámci NATO*. O rok později převzala Bezpečnostní rada státu úkoly, které do té doby náležely Výboru pro integraci ČR do NATO.

Vláda Josefa Tošovského plynule navázala na snahu předchozí vlády o zapojení České republiky do NATO. Během její působnosti došlo ke schválení vstupu České republiky do Severoatlantické aliance Vládou ČR i Parlamentem ČR. K integraci České republiky do NATO přispěla i závazkem prosazení schválení úpravy zákona o utajovaných skutečnostech a novým ústavním zákonem o bezpečnosti České republiky. Vláda také uznala klíčovou roli Výboru pro integraci ČR do NATO.

Vláda Miloše Zemana

Vláda Miloše Zemana, která vzešla z předčasných voleb konaných v červnu 1998, nedokázala vytvořit dostatečně silnou koalici. Miloš Zeman tak byl nucen vytvořit menšinovou vládu s pomocí opoziční smlouvy Československé sociálně-demokratické strany (ČSSD) a Občanské demokratické strany (ODS).

Jednou z podmínek pro uzavření této smlouvy byla konzultace řešení zahraničněpolitických otázek s nejsilnější opoziční stranou. V souvislosti

⁷⁹ Oficiální portál informačního centra o NATO. *Historie vztahů mezi Českou republikou a NATO* (www.natoaktual.cz/cr-a-vztahy-s-nato-0zy-/na_cr.aspx?y=na_cr/cravztahysnato.htm, 19. 4. 2012).

⁸⁰ Vláda České republiky: *Bezpečnostní rada státu* (www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/brs/brs---uvod-3851/, 19. 4. 2012).

s touto dohodou se tak změnil v pozitivním smyslu přístup ČSSD k NATO.⁸¹

Nová vláda se soustředila zejména na očekávaný vstup České republiky Severoatlantické aliance, kde již Česká republika mohla fungovat jako stálý pozorovatel bez hlasovacího práva, což jí umožnilo zapojit se téměř do všech orgánů NATO a také do obranného plánování Severoatlantické aliance probíhajícího v roce 1998 (Khol 2004: 35).

Nové vedení Ministerstva zahraničních věcí ČR předložilo vládě a Poslanecké sněmovně novou *Koncepci zahraniční politiky České republiky*, kde byla dále rozvinuta problematika bezpečnostní politiky. *Koncepce zahraniční politiky České republiky* byla dokumentem, který se výrazně lišil od ostatních dokumentů týkajících se zahraniční politiky České republiky. Kromě důrazu, který byl kladen na vstup České republiky do NATO, se týkal i evropské integrace. Do dokumentu byly také zapracovány všechny levicové politické priority, které vyplývaly z programu ČSSD.⁸²

I vláda Miloše Zemana navázala na předchozí vlády ve snaze zajistit bezproblémový vstup České republiky do NATO, ke kterému v průběhu vlády Miloše Zemana nakonec došlo a Česká republika se dne 12. března 1999 stala členským státem Severoatlantické aliance.

⁸¹ V první polovině 90. let byla ČSSD vůči NATO spíše kritická (Gajdoš 2007: 51).

⁸² Fajmon, Hynek (2000). Hynek Fajmon. Česká zahraniční politika po roce 1989. 2000 (<http://www.fajmon.eu/cze/stranka.php?ID=1>, 14. 7. 2012).

Prezident České republiky v procesu vstupu České republiky do Severoatlantické aliance

Po rozpadu Československé federativní republiky a odstoupení z funkce federálního prezidenta se Václav Havel stal prvním prezidentem samostatného státního útvaru - České republiky. Autorita, která postavou Václava Havla byla ztělesněna již v období federace, se přenesla i do jeho postavení v české politické scéně. Svůj vliv na to měl i respekt, kterému se Václav Havel jako jeden z nejvýraznějších disidentů východního bloku těšil v mezinárodním prostředí. Vystupování Václava Havla se tak ve vztahu k těmto okolnostem mohlo jevit sebevědoměji, než jak je tomu u demokracie parlamentního typu, kterým Česká republika je, obvyklé (Hrabálek 2007: 33).

Ve vztahu k transatlantické integraci zaujal téměř od počátku vzniku Československé federativní republiky kladný postoj. Přesto hlavně v období přelomu let 1989 a 1990 a v prvních měsících roku 1990 vnímal, dle vlastních slov, světové uspořádání jako poněkud jednodušší. Po pádu železné opony očekával, že dojde i k rychlým změnám v evropských strukturách, které by poté odpovídaly nové evropské situaci, to se však neuskutečnilo. Současně ale upozornil na to, že se nikdy nesnažil o prosazení zrušení Severoatlantické aliance. Zasazoval se pouze o zrušení Varšavského paktu (smlouvě), ke kterému nakonec došlo. Ve vztahu k NATO prosazoval jeho transformaci v celoevropskou bezpečnostní strukturu, která by měla změnit svou doktrínu a možná i svůj název, který se mu nezdál dostatečně výstižný. Faktem je, že NATO vnímal jako fungující demokratický obranný svazek, který má předpoklady k tomu, aby přerostl v celoevropskou strukturu (Dobrovský 2002: 17).

O proměnách Severoatlantické aliance hovořil ve svém projevu 10. května 1990 z Parlamentního shromáždění Rady Evropy. Severoatlantická aliance se podle něj měla proměnit ze dvou důvodů. Jako první důvod

vnímal Václav Havel skutečnost, že současné proměny jsou „*výsledkem vítězství dějinného rozumu nad dějinnou absurditou a nikoli vítězstvím Západu nad Východem*“ (Dobrovský 2002: 18).

NATO i Varšavskou smlouvu spojoval s érou studené války a byl tedy proto, aby se Evropa nesjednocovala pod praporem NATO, které by neprošlo transformací korespondující se změnami v Evropě. Jako druhý důvod pro změnu NATO vnímal Václav Havel geografickou nevýstižnost názvu, neboť s Atlantským oceánem by v budoucím bezpečnostním systému sousedila jen menšina jeho účastníků (Dobrovský 2002: 18-19).

V projevu z Rady ministrů NATO, předneseném 21. března 1991 v Bruselu, upozorňuje na „bezpečnostní vakuum“, do kterého se dostaly země, jímž byly vnuceny staré a tehdy již rozpadlé bezpečnostní struktury. Nové bezpečnostní struktury vznikaly dle tohoto projevu s nedostatečnou rychlostí a za situace, která byla zejména v Rusku silně nestabilní. Václav Havel proto důrazně žádal, aby byly urychleny kroky vedoucí k obranným a bezpečnostním svazkům, které by mohly vznikat v co nejbližším časovém horizontu. V projevu také vyzdvihl potřebu spolupráce a ocenil, že NATO České republice „podalo pomocnou ruku“ už jen tím, že mu umožnilo účastnit se zmíněného zasedání (Dobrovský 2002: 24-26).

O dva roky později poskytl Václav Havel rozhovor americkému tiskovému servisu *Global Viewpoint*, kde kritizoval nedostatečné otevření se novým demokraciím:

„Za čtyři roky od pádu komunismu mělo NATO dost času radikálně promyslet a předefinovat svou doktrínu s ohledem na novou situaci. Stále je ještě trochu v zajetí bipolárního světa, v němž vzniklo. Mělo by se výrazněji otevřít novým demokraciím, opět v zájmu evropském a zájmu vlastním“ (Dobrovský 2002: 30).

Úryvek z tohoto rozhovoru odráží snahu Václava Havla podpořit zapojení České republiky do bezpečnostních struktur NATO, ale zároveň vykresluje i výhrady, které vůči NATO měl, zejména jeho nedostatečnou

efektivitu přijmout dostatečně rychle nová opatření, která by byla v souladu se změnou situace v Evropě.

O rok později proběhlo v Praze setkání prezidenta Spojených národů se střeoevropskými prezidenty. Toto setkání ve svém projevu Václav Havel velmi přivítal s tím, že jde o důkaz toho, že si Spojené státy americké i NATO uvědomují význam stability, bezpečnosti a míru ve střeoevropském regionu a také význam střeoevropského regionu pro celou Evropu i Spojené státy americké. Českou republiku v projevu popisuje jako zemi, která sdílí všechny univerzální hodnoty euro-americké civilizace a cítí se být její legitimní součástí. Dále vítá existenci Partnerství pro mír, neboť podle něj představuje dobré východisko pro nalezení identity a role Severoatlantické aliance v nových podmínkách. V souvislosti s Partnerstvím pro mír uvádí, že Česká republika je připravena přijmout členství (Dobrovský 2002: 43).

V letech 1994 a 1995 také představil své názory na Rusko, přičemž kladl důraz na to, že Česká republika si přeje s Ruskem budovat dobré vztahy, ale NATO by si nemělo od Ruska nechat diktovat, která země se v budoucnu stane jeho členským státem a která nikoliv. Tento pohled na nastalou situaci se odrazil i v rozhovoru z února 1995 pro německý týdeník *Der Spiegel*, kdy řekl:

„Myslím, že nebezpečí jakési nové „Jalty“ by hrozilo v okamžiku, kdyby západ přistoupil na ideu, že určité zeměpaní do zájmové sféry Ruska, a nemohou být tudíž přijaty do Severoatlantické aliance“ (Dobrovský 2002: 45).

Ve stejném období upřesnil v rozhovoru pro ruský deník *Nezavisimaja Gazeta*, že Česká republika nechce vstoupit NATO z důvodu, že by Rusko vnímala jako nepřítele. Česká republika usiluje o členství v Severoatlantické alianci, protože v ní spatřuje jedinou fungující evropskou bezpečnostní strukturu. Rusko by podle Václava Havla nemělo chápat rozšiřování NATO směrem na

východ jako hrozbu ale jako přibližování pásma stability, což by mělo být v jeho samotném zájmu (Dobrovský 2002: 45).

V prosinci 1996 se Rada NATO usnesla, že k rozhodujícímu zasedání, které rozhodne o rozšíření Severoatlantické aliance, dojde v létě příštího roku (Ort 2005: 296).

Ani tento rok Václav Havel nepolevil a v jeho projevech se dále objevoval důraz na významnost rozšíření NATO, který byl prezentován i prostřednictvím rozhovoru pro americkou veřejnou televizní stanici PBS z května 1997. V rozhovoru poznamenal, že Varšavský pakt byl rozpuštěn, protože byl nástrojem sovětské hegemonie a sloužil k ochraně totalitního státu. Po rozpuštění Varšavského paktu se však Česká republika nechtěla ocitnout v bezpečnostním vakuu. Rozšíření NATO následně označil jako akt, který je pro nové demokracie psychologicky a morálně významný.

K rozhodnutí o rozšíření Severoatlantické aliance nakonec došlo na výše zmíněné konferenci, která se konala 9. července 1997 v Madridu. Ve svém projevu mohl poté konečně poděkovat Severoatlantické alianci za její nabídku k přistoupení k Severoatlantické smlouvě (Dobrovský 2002: 69-70).

Je vhodné zmínit také snahu Václava Havla prosadit a obhájit vstup České republiky do bezpečnostních struktur NATO prostřednictvím svých projevů v americkém tisku, poskytování rozhovorů americkým televizním stanicím a v neposlední řadě prostřednictvím projevů. Jedním z nich byl například projev k převzetí Fulbrightovy ceny, ke kterému došlo 3. Října 1997. V projevu mimo jiné hovořil o americkém izolacionismu a jeho podobách. Připomněl, že izolacionistické postoje se v minulosti Spojeným státům americkým nevyplatily a nakonec stály Spojené státy americké pravděpodobně více, než kdyby včas zasáhly. V souvislosti s izolacionismem se dotkl také tématu rozšíření Severoatlantické aliance. Vyjádřil nepochopení myšlení lidí, kteří se domnívají, že Západu už nehrozí nebezpečí a je tedy zbytečné obrannou Alianci rozšiřovat. Severoatlantickou alianci označil jako nástroj, který by umožnil

ukončit export válek a stal by se příkladem mírové spolupráce (Dobrovský 2002: 73-74).

O dva roky později 23. dubna 1999 u příležitosti vzpomínkové akce konané k 50. výročí NATO přednesl projev již jako prezident nové členské země NATO. V projevu označil rozšiřování NATO jako definitivní a skutečné ukončení násilného rozdělení Evropy a světa a jako definitivní pád železné opony. Jménem České republiky prohlásil, že její občané si uvědomují nejen jistoty, které nám členství v NATO poskytuje, ale také závazky, které z ní vyplývají (Dobrovský 2002: 84).

Role Václava Havla v české zahraniční politice byla významná. V mezinárodním prostředí se jako jeden z nejvýraznějších disidentů těšil respektu, který byl v jeho dalším působení v roli prezidenta České republiky podepřen sebevědomým vystupováním a hájením českých zájmů. Kredit disidenta a bojovníka za lidská práva byl v zahraničí natolik významný, že z něj navenek učinil nejrespektovanější postavu české politické scény, bez ohledu na to, která vláda v dané chvíli vládla (Hrabálek 2007: 38).

Podílel se na utváření a směřování české diplomacie. Zasadil se o evropskou integraci a byl iniciátorem regionální spolupráce ve Střední Evropě. Jeho role v procesu vstupu České republiky do NATO byla jednou z nejvýznamnějších. Již od dob Československé federace prosazoval rozšíření NATO a žádal jeho transformaci. Prostřednictvím svých projevů vysvětloval význam přistoupení České republiky do NATO a to nejen na domácí půdě, ale i v zahraničí zejména v USA. Mírnil také obavy Ruska z budoucího rozšíření NATO. V roce 1995 se spolu s Václavem Klausem vyslovil proti konání referenda o vstupu České republiky do NATO, čímž byl do jisté míry také podpořen poměrně hladký průběh vstupu České republiky do NATO. Ačkoliv někteří kritici tvrdí, že tímto rozhodnutím „obešel“ názor široké české veřejnosti.

Agenda-setting z hlediska procesu vstupu České republiky do Severoatlantické aliance

Výše v práci je zmíněno, že agenda-setting se skládá ze třech segmentů – mediální agendy (*media agenda*), veřejné agendy (*public*

agenda) a politické agendy (*political agenda*), které jsou ve vzájemné interakci. Ve stávající kapitole se budu zabývat všemi třemi aspekty jednotlivě z hlediska procesu vstupu České republiky do NATO.

Nejvíce pozornosti bude věnováno politické agendě (*policy agenda*), která byla pro vstup České republiky do struktur Severoatlantické aliance klíčová. Blíže nastíněná však bude i mediální agenda (*media agenda*) a agenda veřejná (*public agenda*).

V podkapitole, jež se věnovala politické agendě, byl zmiňován Anthony Downs. A. Downs rozeznal pět fází vývoje politické agendy (viz kapitola podkapitola Politická agenda), pro potřeby této práce je atraktivní hned první fáze, tj. pre-problémová. V této fázi se objevují nepříznivé podmínky, které však nemusí být veřejností identifikovatelné jako problém. V souvislosti se vstupem České republiky do NATO, je možné za pre-problémovou fází označit rozpuštění Varšavské smlouvy v situaci, kdy Česká republika ještě nebyla členem NATO, a ocitla se tak v bezpečnostním vakuu. To mohlo přispět k tomu, aby se danému politickému problému věnovalo více pozornosti z řad zájmových skupin či politických elit a posléze médií, která informovala veřejnost.

Vývoji fází politické agendy se rovněž zabýval Petr Fiala a Klaus Schubert (viz podkapitola Politická agenda). První fází politické agendy je iniciační fáze, kdy dochází ke zjištění, že existuje nějaký socioekonomický problém. V případě České republiky mohl být iniciační fází pád komunistického režimu, a s ním spojená změna geopolitických podmínek ve středoevropském prostoru, či potřeba a snaha zapojit Českou republiku do dříve blízkého prostoru.

Druhou fází politické agendy je estimace, ve které jsou vzneseny návrhy na konkrétní řešení problému či konkrétní návrhy jednání. Ve vztahu České republiky k NATO probíhala tato fáze v letech 1994 – 1996. Rok 1994 je spojný s členstvím České republiky v programu Partnerství pro mír, což byl ve snaze o dosažení členství v NATO poměrně velký posun.

V roce 1996 se NATO rozhodlo, že na svém Madridském summitu konaném v roce 1997 rozhodne o svém rozšíření.

Po fázi estimace následuje fáze selekce, kdy je problém finálně vyřešen. Českou republiku a NATO spojují s touto fází v období let 1997 a 1999. V roce 1997 se rozhodlo, že se Česká republika stane členským státem NATO ještě před koncem tisíciletí. V roce 1999 došlo dne 12. března ke vstupu České republiky do bezpečnostních struktur Severoatlantické aliance.

Maxwell McCombs vysvětlil formování mediální agendy a jejich vztahů s veřejnou a politickou agendou pomocí metafory cibule. Mediální agenda se nachází přímo uvnitř jejího středu (McCombs 2009: 149). Povrch cibule tvoří klíčové vnější zdroje zpráv, například prohlášení politických elit. V tomto ohledu je možné zmínit Václava Havla a jeho projevy. Prezident Václav Havel byl členem politické elity a těšil se velkému respektu v České republice i ve světě. Tato skutečnost byla pro média atraktivní a Václav Havel tak mohl prostřednictvím mediální agendy přenášet politickou agendu i na veřejnou sféru. Podle McCombs se hluboko uvnitř středu cibule setkáme se vzájemným vlivem médií (McCombs 2009: 149). V českém prostředí má schopnost ovlivňovat další česká média například Česká tisková kancelář, od které některá média mohou převzít agenturní zprávy.

V souvislosti se vstupem České republiky do NATO byla vysílána informační kampaň na komerční televizní stanici Nova. Informační kampani se věnoval také Český rozhlas.

Veřejná agenda měla v procesu vstupu České republiky do Severoatlantické aliance slabší pozici než politická agenda. Veřejný problém (*issue*) vstupu ČR do NATO byl nastolen nejprve politickými elitami, média o něm následně informovala veřejnost, které se vstup bezprostředně týkal (nejen z hlediska bezpečnosti, ale i vládních výdajů). Jejím nástrojem na ovlivnění agenda-setting však byla možnost volit si své politické zástupce. Další možností, o které se hovořilo, ale nakonec byla zamítnuta jako zbytečná, bylo referendum. To se však nakonec neuskutečnilo.

Přesto však názor veřejnosti nebyl politické reprezentaci lhostejný, neboť výzkumy veřejného mínění v otázce vstupu do NATO probíhali již od roku 1990.

Závěr

Má bakalářská práce se věnuje českému zahraničněpolitickému procesu – agendě-setting a aktérům podílejících se na tvorbě a výkonu české zahraniční politiky.

S ohledem na poměrně široký rozsah tématu jsem svou práci rozdělila na dvě části. Teoretická část této práce pracuje s vývojem výzkumu agenda-setting, s teoretickou koncepcí agenda-setting a také s jednotlivými složkami (segmenty), které agendu-setting utvářejí. Z popsané části práce vyplynulo, že jedná-li se o proces agenda-setting, musí v něm být zastoupeny všechny jeho složky tj. agenda mediální, veřejná a politická.

Nejprve se musí objevit problém, který k sobě připoutá pozornost určité zájmové skupiny. Daná skupina začne problém prosazovat a postupně do procesu zapojí všechny tři segmenty agenda-setting. V případě, že by jeden segment chyběl, problém by se nestal veřejným (issue) a nejednalo by se tedy o proces agenda-setting.

V teoretické části předkládané práce se také zaměřuji na strukturu a proces českého zahraničněpolitického procesu, konkrétně na formální strukturu politického procesu, dynamickou strukturu a pravomoci prezidenta České republiky, Vlády České republiky a Parlamentu České republiky. Domnívám se, že český politický systém prošel po roce 1989 „bouřlivým obdobím“ plným změn, které poznamenaly, z mého pohledu v pozitivním smyslu, také zahraničněpolitický systém České republiky, jeho aktéry, ale i celou společnost.

Aktéři zahraničněpolitického procesu činní před rokem 1988, byli do roku 1993 téměř nahrazeni novými aktéry, kteří spatřovali v zahraniční politice jiné priority a jejich zájem se proto ubíral jiným směrem.

Snahou nové české zahraničněpolitické elity bylo zapojit se do euroatlantického integračního procesu, vedle zájmu o vstup České republiky do Evropské unie, který působil jako cíl, kterého nelze dosáhnout rychle. Zájem nových elit projevil také v otázce přístupu České republiky do NATO či v prvních letech po rozpadu Sovětského svazu spíše do nové Evropské bezpečnostní struktury, která by odstranila historické dělicí linie.

V úvodu této práce jsem si položila dvě otázky, na které jsem v obsahu této práce odpověděla. První otázkou bylo, který ze tří segmentů agenda-setting nastolil agendu vstupu České republiky do NATO. Domnívám se, že agendu vstupu České republiky do NATO nastolila politická reprezentace, oním segmentem byla tedy politická agenda (policy agenda).

V páté kapitole uvádím, že první kontakty mezi NATO a Českou republikou proběhly ještě před rokem 1989, prostřednictvím Charty 77 a její Pražské výzvy. Charta 77 byla nespokojena se situací v mezinárodním prostředí a také s nedodržíváním lidských práv. Po listopadu 1989 se část členů Charty 77 stalo součástí Občanského fóra, které v roce 1991 nastolilo agendu možného vstupu České republiky do NATO ještě na československé úrovni. V této době už se o politický problém vstupu Československa, posléze samostatné Slovenské a České republiky začala zajímat média a problém se tak stal veřejným.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky v této době začalo zadávat objednávky průzkumu veřejného mínění, kterými zjišťovala podporu vstupu ČR do NATO. V roce 1997 nebylo veřejnosti umožněno hlasovat v referendu, což bylo mnohými kritizováno, avšak určitou schopnost působit na politickou agendu přece jen měla – volby.

Druhou otázkou, kterou jsem si položila, bylo určit, který ze zmíněných segmentů měl na vstup České republiky do NATO největší vliv. I zde se domnívám, že největším vlivem disponovala agenda politická. Jedním z důvodů byli silní aktéři českého zahraničněpolitického procesu – prezident České republiky a Vláda České republiky, zejména pak koaliční vlády Václava Klause. Tyto vlády byly přítomny u jednání NATO již od roku 1992, a přestože v roce 1997 podala vláda demisi, stihla ještě v prosinci toho roku podepsat přístupové dokumenty ke vstupu České republiky do NATO.

Prezident České republiky Václav Havel pak disponoval respektem veřejnosti na domácí i zahraniční scéně, zejména ve Spojených státech amerických. Rozšíření struktur NATO prosazoval ve svých projevech, na konferencích, státních návštěvách i v rozhovorech. Myslím však, že vstup do NATO by se nemohl uskutečnit bez shody všech Vlád úřadujících od roku 1992

do roku 1999 ani bez interakce mezi třemi složkami společnosti, které společně utváří agendu-setting – médii, veřejností a politickou reprezentací.

Seznam literatury

- Černochoch, Pavel (2004). Česká integrační politika. In: Pick, Otto – Handl, Vladimír a kol., *Zahraniční politika České republiky 1993-2004 úspěchy, problémy a perspektivy* (Praha: Ústav Mezinárodních vztahů), s. 15.
- Červenka, Jan (2002). *Centrum pro výzkum veřejného mínění. Občané o členství ČR v NATO. 2002*
- (<http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1&shw=100137>, 18. 4. 2012).
- Červenka, Jan (2008). Veřejná agenda. : Škodová, Markéta, *Agenda-setting: teoretické přístupy* (Praha: Sociologický ústav AV ČR), s. 49-53.
- Dearing, James – Rogers, Everett (1996). *Agenda-Setting* (London: Thousands Oaks).
- Dobrovský, Luboš (2002). *NATO, Evropa a bezpečnost demokracie. Václav Havel výběr z projevů, článků a rozhovorů* (Pardubice: Theopublishing).
- Downs, Anthony (1991). Up and Down With Ecology
http://www.unc.edu/~fbaum/teaching/POLI891_Sp10/articles/Downs_Public_Interest_1972.pdf, s.27-33
- Fajmon, Hynek (2000). *Hynek Fajmon. Česká zahraniční politika po roce 1989. 2000* (<http://www.fajmon.eu/cze/stranka.php?ID=1>, 15. 4. 2012).
- Fiala, Petr – Schubert, Klaus (2000). Moderní analýza politiky: uvedení do teorií a metod policy analysis (Barrister & Principal).
- Gajdoš, Martin (2007). Vláda jako aktér zahraniční politiky České republiky. IN: Kořan, Michal – Hrabálek, Martin eds., *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces* (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav), s. 43-56.
- Hrabálek, Martin (2007). Prezident jako aktér zahraniční politiky. IN: Kořan, Michal – Hrabálek, Martin eds., *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces* (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav), s. 31-38.
- Janás, Robert (2005). Historie ministerstva zahraničních věcí. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2005*

- (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/patnact_let_democraticke_diplomaciekonti.html, 5. 4. 2012).
- Janás, Robert (2005). 1993: rozpad Československa a vznik samostatné české diplomacie. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky*. 2005
- (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/patnact_let_democraticke_diplomaciekonti.html, 5. 4. 2012).
- Janás, Robert (2005). 2004: Patnáct let demokratické diplomacie: Kontinuita české zahraniční politiky od roku 1989. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky*. 2005
- (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/patnact_let_democraticke_diplomaciekonti.html, 16. 4. 2012).
- Jeřábek, Hynek (2003). Měření názorového vůdcovství v českých sociologických výzkumech. *Sociologický časopis*. 39/2003, s. 3
- (http://sreview.soc.cas.cz/uploads/9e9ef5d411d618da8e470cd68ff6e38ce043cf25_499_56jerab20.pdf, 15. 2. 2012).
- Kalvas, František (2008). Politická agenda. In: Škodová, Markéta, *Agenda-setting: teoretické přístupy* (Praha: Sociologický ústav AV ČR), s. 67-68.
- Khol, Radek (2004). Česká bezpečnostní politika 1993-2004. In: Pick, Otto – Handl, Vladimír a kol., *Zahraniční politika České republiky 1993-2004 úspěchy, problémy a perspektivy* (Praha: Ústav Mezinárodních vztahů), s. 33-36.
- Klaus, Václav (1997). *Václav Klaus*. Poznámky k vystoupení předsedy vlády ČR Václava Klause na Severoatlantické radě. 1997
- (<http://www.klaus.cz/clanky/1953>, 15. 4. 2012).
- Kořan, Michal (2007). Struktura a proces zahraniční politiky. IN: Kořan, Michal – Hrabálek, Martin eds., *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces* (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav), s. 11-21.
- Krejčí, Oskar (1994). *Kniha o volbách* (Praha: Victoria Publishing).
- Leichtová, Magdaléna (2009). *Agenda-setting v masových médiích v globalizovaném světě*. In: Rosůlek, Přemysl a kol., *Média & politika: vybrané problémy* (116-118).
- Lippmann, Walter (2007). *Public Opinion* (Whitefish: Kessinger Publishing).

- McCombs, Maxwell (2009). *Agenda setting* (Praha: Portál).
- Müller, David (2007). Legislativní rámec tvorby české zahraniční politiky. IN: Kořan, Michal – Hrabálek, Martin eds., *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces* (Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav), s. 23-29.
- Nečas, Vlastimil (2008). Tradice výzkumů. In: Škodová, Markéta, *Agenda-setting: teoretické přístupy* (Praha: Sociologický ústav AV ČR), s. 15-26.
- Ort, Alexandr (2009). *Česká zahraniční politika* (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk).
- Pehe, Jiří (1997). *Pehe*. Proč mají Češi malý zájem o NATO. 1997
(<http://www.pehe.cz/clanky/1997/proc-maji-cesi-maly-zajem-o-nato>, 15. 4. 2012).
- Škodová, Markéta (2003). *Socioweb*. Co na to veřejnost. 2003
(<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=217&lst=108>, 18. 2. 2012).
- Šedivý, Jiří (2001). *Dilema rozšiřování NATO* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).
- Tabera, Paulína (2008). První a druhý stupeň nastolování agendy (agenda-setting), rámcování (framing) a vypíchnutí (priming). In: Škodová, Markéta, *Agenda-setting: teoretické přístupy* (Praha: Sociologický ústav AV ČR), s. 28-32.
- Trampota, Tomáš (2008). Mediální agenda. In: Škodová, Markéta, *Agenda-setting: teoretické přístupy* (Praha: Sociologický ústav AV ČR), s. 40.
- Vláda České republiky. *Programové prohlášení vlády*. 1992
(http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vaclav-klaus-1/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf, 10.4. 2012).
- Vláda České republiky. *Programové prohlášení vlády*. 1997
(http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vaclav-klaus-2/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf, 10. 4. 2012).
- Vláda České republiky. *Programové prohlášení vlády*. 1998
(http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/josef-tosovsky/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf, 10. 4. 2012).
- Vláda České republiky. *Programové prohlášení vlády*. 1998

(http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf, 10. 2. 2012).

Weisová, Šárka (2011). *Tíha volby. Česká zahraniční politika mezi principy a zájmy* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

Právní předpisy:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., *Ústava České republiky*, ve znění pozdějších předpisů

(<http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>, 18. 2. 2012).

Zákon č. 2/1969 Sb., *o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky*, část první, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 148/1998 Sb., *o ochraně utajovaných skutečností*, ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje:

Evropská komise	www.ec.europa.eu
Ministerstvo zahraničních věcí České republiky	www.mzv.cz
Oficiální portál informačního centra pro NATO	www.natoaktual.cz
Oficiální stránky prezidenta ČR	http://www.hrad.cz/cs/index.shtml
Parlament České republiky - Poslanecká sněmovna	www.psp.cz
Společná Česko-Slovenská digitální parlamentní knihovna	www.psp.cz
Socioweb	www.socioweb.cz/
Vláda České republiky	www.vlada.cz

Resume

The Bachelor thesis named *Czech Foreign Policy Process – Agenda-setting and Actors involved in the Creation and Performance of the Czech Foreign Policy* is a one case study of an admission of the Czech Republic to the North Atlantic Treaty Organisation in 1999.

The thesis is divided into two parts. The first part is focused on the theory of agenda-setting, its development and conception. Agenda-setting consists of three segments: media agenda, public agenda and policy agenda. Due to the specialization of the topic, the main emphasis is on policy agenda. The first part also contains an analysis of the Czech foreign policy process, which describes its structure.

The second part concentrates on the admission of the Czech Republic to NATO. It describes a process to the admission and explains the function and influence of the Czech government representatives and the role of agenda-setting in Czech political process.

The purpose of the thesis is to answer a research question: which segment of agenda-setting influenced the admission of the Czech Republic to NATO most? Theoretical knowledge described in the first part is employed in the case study of the second part.